

GIMTOJI KALBA

[p. 3]

Kristina Jakaitė-Bulbukienė,
Evaldas Mankevičius

**Mokytojų nuostatos
bendrinės kalbos
atžvilgiu**

[p. 14]

Lionė Lapinskienė

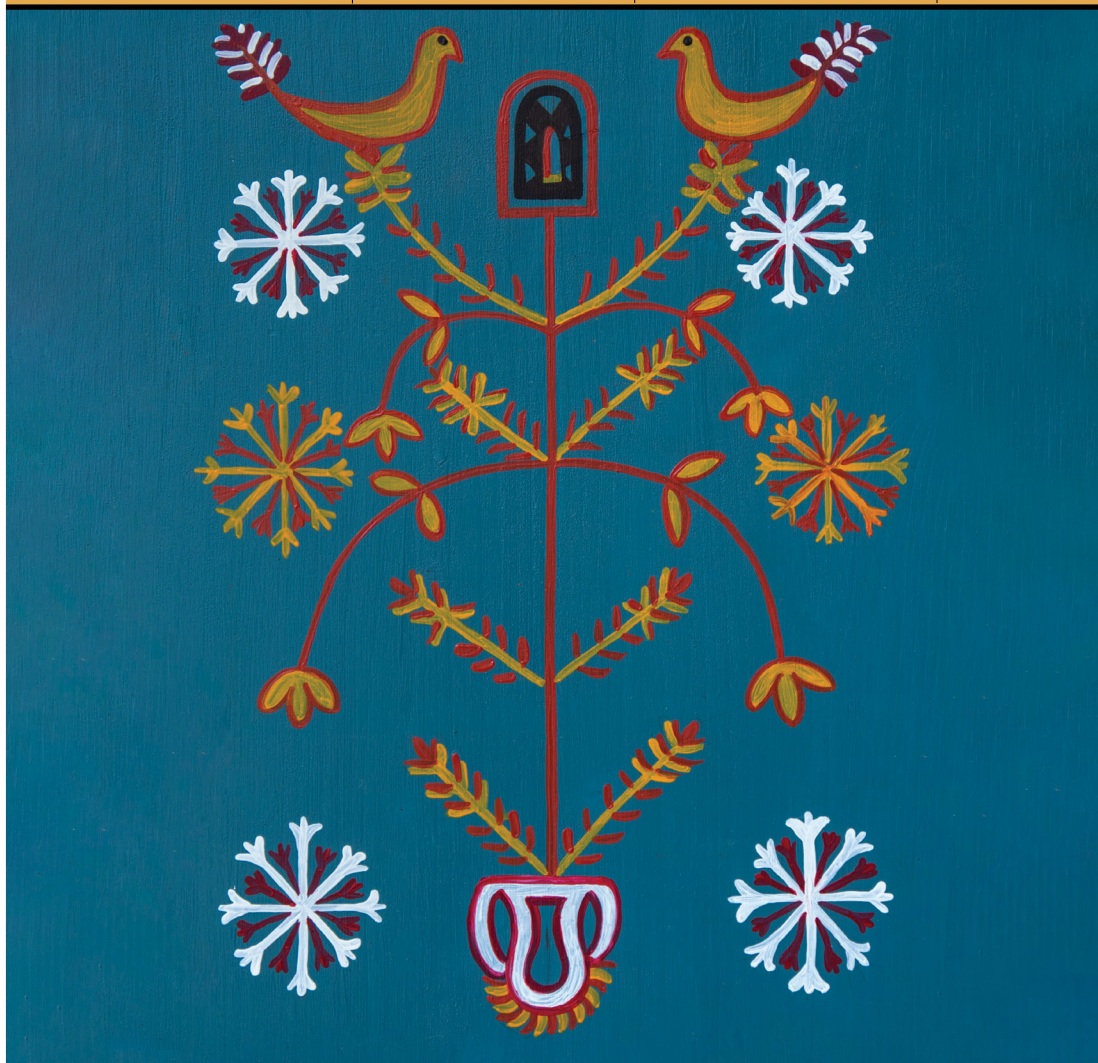
**Bitė Vilimaitė:
„Žodis – ypač
užrašytas – daug
gali pakeisti“**

[p. 25]

Irena Baltakienė

**Kūrybinį konkursą
„Mano kalbinis
kultūrinis
kraštovaizdis“
apibendrinant**

2

Lietuvių kalbos dienos

Vasario 16 dieną prasidėjo jau aštuntą kartą rengiamos

Lietuvių kalbos dienos.

Renginių sąrašą galima rasti

<https://vlkk.lt/veikla/lietuviu-kalbos-dienos/lietuviu-kalbos-dienu-planas-2023>,

o su Lietuvių kalbos dienų naujienomis susipažinti
feisbuko paskyroje „VLKK. Lietuvių kalbos dienos“.

Šių metų Lietuvių kalbos dienų sostinė – Gargždai.

Lietuvių kalbos dienų sostinėmis jau yra buvę Ignalina (2020),

Ukmergė (2021), Šakiai (2022).

2023 metais pirmą kartą paskelbta mažoji Lietuvių kalbos dienų sostinė –

Kavanas (Airija).

Lietuvos nacionalinė
Martyno Mažvydo biblioteka
Mokslų ir enciklopedijų
leidvybos centras

Vyr. redaktorė

Rita Urnėžiūtė
rita.urneziute@lnb.lt
+370 5 243 1346

Redaktorė

Inga Mataitytė
inga.mataityte@lnb.lt

Redakcinė kolegija

Elona Bagdanavičienė, Vilija Dailidienė,
Albinas Drukteinis, Aurelija Gritėnienė,
Kęstutis Kaminskas, Daiva Sinkevičiūtė,
Donatas Smalinskas, Antanas Smetona,
Bonifacas Stundžia (pirmininkas),
Aurelija Tamulionienė, Loreta Vilkiėnė,
Palmira Zemlevičiūtė, Vilma Zubaitienė

Dailininkė

Agnė Beinaravičiūtė

Viršelyje – Monika Gineikienė. Tapyba ant
medžio iš ciklo „Žydintys sugrįžimai“: darbas
pagal Benedikto Stalionio piešinį (Lta 2815) iš
Nacionalinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio
dailės muziejaus rinkinių.

Maketuotojas

Darius Šimkūnas

„Gimtoji kalba“, 2023. Nr. 2 (668).

Ėina nuo 1933 m. 12 kartų per metus.

ISSN 2538-8851,
elektroninis variantas.
Metinės prenumeratos
kaina 14,52 euro.

Informacija prenumeratos ir pardavimo
klausimais – greta.stankevicienne@lnb.lt
+370 656 52257

Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius.

„Gimtosios kalbos“ žurnalas
prenumeruojamas Lietuvos pašto
skyriuose ir svetainėje prenumeruok.lt.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“,
Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius,
tel. (8 5) 273 33 47.

© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo
biblioteka, 2023.

Turinys

KRISTINA JAKAITĖ-BULBUKIENĖ,
EVALDAS MANKEVIČIUS

Mokytojų nuostatos bendrinės kalbos
atžvilgiu [3]

LIONĖ LAPINSKIENĖ

Bitė Vilimaitė: „Žodis – ypač užrašytas –
daug gali pakeisti“ [14]

Aktualijos

„Kėdainių šaunieji humanitarai“ ir jų veikla,
praturtinanti krašto kultūrinį gyvenimą
(kalb. Rita Urnėžiūtė) [18]

Pedagogo užrašai

Kūrybinį konkursą „Mano kalbinis kultūrinis
kraštovaizdis“ apibendrinant
(Irena Baltakienė) [25]

Apžvalga

Daiva Murmulaitytė. *Naujažodžių
darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos*
(Lietuvių kalbos naujažodžių
duomenyno atvejis)
(Jolanta Vaskelienė) [31]

Rita Miliūnaitė. *Įvairuojantys ir nauji
lietuvių kalbos reiškiniai XXI a. pradžioje:
sistematika ir pokyčių kryptys*
(Jolanta Vaskelienė) [33]

Kronika [35]

Martynas Mažvydas
National Library of Lithuania
Science and Encyclopaedia
Publishing Centre

Gimtoji kalba focuses on standardization of the modern Lithuanian language, language policy in Lithuania and abroad, activities of the State Commission of the Lithuanian Language.

ISSN 2538-8851
12 issues per year
Language of publication: Lithuanian
Subscription rate:
42 EUR per year for print version,
14,52 EUR for PDF version.

For information about subscription and sales, please contact Greta Stankevičienė
greta.stankeviciene@lnb.lt
+370 656 52257

Address: Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius,
Lithuania.

Contents

KRISTINA JAKAITĖ-BULBUKIENĖ,
EVALDAS MANKEVIČIUS
Teachers' attitude towards standard
language [3]

LIONĖ LAPINSKIENĖ
Bitė Vilimaitė: 'A word – especially a written
one – can change many things' [14]

Important topics

Proactive humanitarians from Kėdainiai and
their activities that enrich
the cultural life of the region
(int. by Rita Urnėžiūtė) [18]

Teacher's notes

Summarising creative contest
Our Linguistic and Cultural Landscape
(Irena Baltakienė) [25]

Survey

Daiva Murmulaitytė. *Naujažodžių
darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos*
(Lietuvių kalbos naujažodžių
duomenyno atvejis)
(Jolanta Vaskelienė) [31]

Rita Miliūnaitė. *Įvairuojantys ir nauji
lietuvių kalbos reiškiniai XXI a. pradžioje:
sistematika ir pokyčių kryptys*
(Jolanta Vaskelienė) [33]

Chronicle [35]

KRISTINA JAKAITĖ-BULBUKIENĖ, EVALDAS MANKEVIČIUS

Vilniaus universitetas

Mokytojų nuostatos bendrinės kalbos atžvilgiu

Įvadas

2022 m. gruodžio „Gimtosios kalbos“ numeryje buvo publikuotas straipsnis apie mokytojų nuostatas tarmės atžvilgiu, šį kartą siūlome paskaityti apie jų nuostatas bendrinės kalbos atžvilgiu. Mokytojų vaidmuo ugdant jaunąją kartą labai svarbus, todėl įdomu pasižiūrėti, kokiomis nuostatomis jie patys remiasi, ką nori perduoti mokydami. Mokytojai ne tik formuoja mokinių kalbines nuostatas ir kalbinį elgesį – plačiąja prasme nuo jų priklauso ir kalbos atmainų gyvavimas apskritai. Jei jaunoji karta kurią nors atmainą (ar kalbą) vertina palankiai, mano ją esant prestižišką, vertingą, reikalingą, ekonomiškai naudingą, ji išliks, bus toliau vartojama, jos vartojimo sritys plėsis, tėvai jos mokys ir savo vaikus, jei atvirksčiai – tokiōs kalbos atmainōs laukia išstūmimas iš kai kurių vartojimo sričių, susitraukimas ir nykimas.

Kalbinės nuostatos – savo ir kitų kalbos vertinimas. Savo požiūrį į kalbą mes formuojame visą gyvenimą, nes tai yra neatskiriama mūsų kasdienybės dalis, komunikacijos priemonė pasauliui pažinti. Kadangi kalbą girdime ir vartojame nuolat, kalbines nuostatas formuoja įvairūs veiksniai: kasdienė aplinka, tėvai, draugai, mokykla, žiniasklaida ir apskritai visuomenė. Kalbinių nuostatų, kaip ir kitų socialinių nuostatų, išmokstama keliais būdais: mokymusi stebint kitų žmonių elgesį ir jo padarinius ir mokymusi stebint savo elgesį ir vertinant, ar buvo pasiekta norimų rezultatų. Ypač svarbūs yra socialiniai stereotipai, kurie suformuoja požiūrį į tam tikrą atmainą kalbančius žmones – kokie bruožai šiai grupei (o iš tiesų kalbos atmainai) būdingi apskritai. Remdamiesi stereotipais, žmonės vertina kitus kalbėtojus ir randa argumentų savo vertinimui pagrįsti (Garrett 2010).

Šiame straipsnyje aptariamos 27 mokytojų (25 moterų ir 2 vyrų) nuomonės, pateiktos duodant interviu. Mokytojų buvo klausiama, kaip jie vertina bendrinę kalbą ir jos norminimą, koks atrodo šia atmaina kalbantis žmogus, kaip vertina savo pačių bendrinę kalbą, kaip jiems sekasi mokyti kalbos, kiek ir kada taisyti mokinių daromas klaidas ir kaip apskritai vertina mokinių lietuvių kalbą.

Tyrime remiamasi duomenimis, surinktais 2020–2022 m. vykdant Vilniaus universiteto projektą „Lietuvos gyventojų kalbinės nuostatos ir kalbinis elgesys“ (rėmė Valstybinė lietuvių kalbos komisija). Pabrėžtina, kad interviu davė tie mokytojai, kurie patys norėjo įsitraukti į tyrimą. Netolygus informantų pasiskirstymas pagal lytį atsirado dėl to, kad švietimo įstaigose dirba mažiau mokytojų vyrų, taip pat vyrai rečiau sutinka dalyvauti tyrimuose. Iš viso analizuota beveik 18 val. įrašų. Informantai buvo iš lietuviškų Suvalkijos (Marijampolės ir Gelgaudiškio), Žemaitijos (Telšių ir Skuodo)

bei sostinės Vilniaus mokyklų. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 24 iki 64 metų, aštuoni buvo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai, devyni – svetimų kalbų (anglų, vokiečių, rusų) mokytojai, kiti – įvairių kitų dalykų mokytojai. Pateikiama apibendrinta nuomonė, išryškinamos nuostatų tendencijos.

Trumpai apžvelgiant ankstesnius šia tema atliktus darbus, svarbu paminėti Miglės Keturkienės ir Loretos Vaicekauskienės tyrimą „Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės“. Iš jo matyti, kad, apklaustų mokytojų nuomone, mokyklose didžiausią prestižą turi standartinės kalbos variantas, taip kalbėti raginama ne tik darbo, bet ir kasdienėje aplinkoje. Tarminė raiška laikoma kalbos klaida, o jaunimo kalba, kurioje gausu svetimžodžių, – iš viso nevertotina. Išryškėja stiprus standartinės kalbos dominavimas, konservatyvus požiūris, kad mokykloje neturi būti palikta vietos kitoms kalbos atmainoms (Keturkienė, Vaicekauskienė 2016). Knygoje „Lietuvių kalbos idealai: kaip keitėsi geriausios kalbos idėja“ (2017) Loreta Vaicekauskienė teigia, kad mokykla kontroliuoja žmones, mokydama juos neva taisyklingos kalbos, priverčia žmones atsiprašinėti suklydus. Pauliaus Kavaliausko tyrime „Mokytojų nuostatos bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu“ (2014) parodyta, kad mokytojai palankiai vertina bendrinės kalbos vartojimą, pripažįsta šio kalbos varianto prestižą, taisyklingą kalbėseną sieja su išsilavinimo veiksmu. Taigi iš šių tyrimų matyti, kad mokytojai teigiamai vertina bendrinę kalbą, bet kartu jie gali bendrine kalba naudotis kaip galios įrankiu, tokia jų pozicija išstumia kitų kalbos atmainų vartojimą. Vis dėlto mokytojų kalbinės nuostatos nėra išsamiai ištirtos. Svarbu plačiau jas paanalizuoti, kadangi tai tiesiogiai veikia ugdymo procesą ir kalbos atmainų gyvavimą apskritai. Gauti duomenys lyginami su ankstesnių tyrimų rezultatais. Svarbu ir tai, kad į šio tyrimo imtį įtraukti ne tik lietuvių kalbos, bet ir kitų dalykų mokytojai.

„Bendrinė kalba – graži kalba, bet gal truputį įpareigoja“

Paklausti, kaip vertina bendrinę kalbą, dauguma informantų atsakė panašiai. Ji vertinama palankiai, bet pabrėžiamas tam tikras šios kalbos atmainos įpareigojimas. Mokytoja iš Vilniaus (1) tvirtina, kad bendrinė kalba, kurią ji vartoja darbe (mokykloje), yra graži, bet priverčianti mąstyti apie taisykles ir savąją kalbos kultūrą. Mokytoja iš Telšių (2) laikosi nuomonės, kad bendrinė kalba yra sterili ir šalta, siejama su oficialesniu stiliumi, kur tarimei būdingi žodžiai laikomi nevertotinomis svetimybėmis.

1. *Darbe taisyklinga, bendrinė kalba, ji yra graži kalba, bet tam tikra prasme gal truputį įpareigoja, nes tu stengiesi kalbėti taisyklingai, pagalvoti, kokį žodį vartoji. (M_27_Vilnius)¹*
2. *Oficialesnę, taip, nes iš tikrųjų bendrinė kalba, nu, tokių, dažniausiai tie liaudiški žodeliai būna svetimybės. (M_46_Telšiai)*

¹Skiausteliuose pateikiama informacija apie informantą: lytis, amžius ir miestas.

Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausiama nuomonės ir požiūrio į bendrinės kalbos norminimą apskritai:

3. *Turi būti kažkiek, nu, bet kažkiek, ne taip, kad viską sunorminti. Turi lei[sti], turi palikti erdvės kalbai, nes jinai turi augti, turi keistis. (M_59_Telšiai)*
4. *Turbūt turi, iš tikrųjų, tai labai sunku, tarkim, mokinantis tą dalyką, bet aš galvoju, kad kažkokios taisyklės vis tiek turi būt. [...] Kalbėt mes kalbam visai, tikrai mes kalbam visai ir tikrai ten ne visada pagal tas visas normas. Bet kažkokie dokumentai, kažkokia nu ta vado-velinė kalba, nu nežinau, straipsniai ar kas, vis tiek turi būt. (M_43_Marijampolė)*
5. *Manau, kad ta VLKK tikrai reikalinga, nes ir kažką rašant, ir kuriant, vis dėlto ta bendrinė kalba turi būti puoselėjama. Šnekant gyvai, bendraujant – tai taip, siekiama tos, bendraujant gyvai galime nukrypti, pažaisti, bet tai yra ir oficialūs raštai, ir oficialūs dokumentai, ir vertimai, kur reikia paieškoti to žodžio. Tikslinga turėti. Nesakau, kad ten bausti žmones, bet tas žodis parinktas turi būti. Ir man, pavyzdžiui, gal dėl to, kad aš esu dirbusi kaip redaktorė, man netaisyklingi pavadinimai, tokie kaip „autoplovykla“ kerta, rėžia ausį ir, man atrodo, turėtų būti sunorminti. Ne baudų principu, bet turi patarimais ir tai turi būti sunorminta, sutvarkyta. Ypač terminai. (M_53_Vilnius)*

Apklausti mokytojai mano, kad kalba yra gyva, todėl kiekvienas žmogus gali kalbėti, kaip jam patinka. Informantė iš Telšių (3) pritaria kalbos norminimui su sąlyga, kad būtų paliekama erdvė kalbai natūraliai augti ir keistis, nori daugiau liberalumo, o savo požiūrį sieja ir su istoriniu kontekstu. Mokytoja iš Marijampolės (4) bendrinę kalbą vertina iš mokymosi perspektyvos, teigia, kad reikalinga visiems bendra kalba, turinti savo taisyklės, ypač rašto kalba. Mokytoja iš Vilniaus (5) prisimena dirbusi redaktore, todėl jai kalbos norminimas atrodo svarbus, ji teigia, kad norminti reikia ne bandomis, o tinkamais patarimais, atkreipia dėmesį į terminų norminimą, bet pripažįsta, kad sakytinė kalba normų ne visada paiso. Išryškėja ir emocinė nuostata – netaisyklingi terminai „kerta, rėžia ausį“, tad, informantės nuomone, turi būti sunorminti. Atsakymai rodo, kad ir šio tyrimo dalyviams mokytojams bendrinės kalbos puoselėjimas norminant atrodo reikalingas ir svarbus.

„Kalba taisyklinga man tiesiogiai siejasi su išsilavinimu“

Kaip jau minėta, mokytojų taip pat buvo klausta, koks jiems atrodo bendrine kalba kalbantis žmogus. Buvo prašoma įsivaizduoti nepažįstamą žmogų. Iš ankstesnių tyrimų žinoma nuostata, kad bendrine kalba kalbantis žmogus atrodo labiau išsilavinęs, atsiskleidė ir šiame tyrime:

6. *Turbūt, pagalvočiau pirmiausia, kad išsilavinęs. Į tą turinį atkreiptai dėmesį, ką jis ten kalbėjo. (M_53_Marijampolė)*
7. *Jeigu nepažįstu žmogaus, tai vat jeigu pirmas kažkoks tai kontaktas su tuo žmogum, laiškas ar žinutė, na, man tai suformuoja įspūdį apie žmogų – ar jis išsilavinęs, ar, nes kalba taisyklin-*

ga man tiesiogiai siejasi su išsilavinimu. Sunku įsivaizduoti magistro laipsnį ar ten daktaro laipsnį turintį žmogų ir rašantį su klaidomis. Tai va, man tiesiogiai siejasi ir yra labai svarbu. (M_27_Vilnius)

8. *Na, vertinimas kalbos koreliuoja su mokėjimu dėl to, kad kuo aukštesnės studijos, jos reikalauja daugiau kalbinių įgūdžių ir išsilavinimo reikalauja, be to, tada žmogus plačiau žiūri į visus dalykus ir tas suvokimas ateina, sakykime, aš tai sakyčiau, kad kalba atitinkamai turi, tie kalbiniai įgūdžiai ir atitinkamai kalbėjimas mūsų atitinka tam tikrą visuomenės sluoksnį, kartais tikrai kuo labiau išsilavinęs žmogus, tuo jis gražiau kalba ir tuo jis labiau supranta tą prasmę ir turtingumą kalbos, iš tikrųjų.* (M_49_Vilnius)

Atsakymuose informantės pabrėžia, kad išsilavinimas tiesiogiai koreliuoja su taisyklinga ir tvarkinga kalba. Tokia kognityvinio lygmens nuostata atsiskleidė ir kituose kalbinių nuostatų tyrimuose. Pavyzdžiui, Eglės Dagilytės tyrime, kuris buvo atliktas Suvalkijoje (2012), tiriamieji apie bendrinę kalba kalbančiuosius atsiliepia su neigiamu atspalviu, teigdami, kad bendrinę kalbą vartoja tie, kurie nori pasirodyti išsilavinę „miestiečiai“. Mildos Bieliauskaitės Pėsvalio padėties tyrime (2016) informantai kalbančiuosius bendrinę kalba vertina kaip tuos, kurie „išsilavinę, bet pamiršę savo tikrąsias šaknis“, miestiečiai. Mūsų tyrime informantai susilaiko nuo epitetų, savo nuomonę argumentuoja tuo, kad išsilavinimas pasiekiamas bendrine kalba, kad kuo daugiau žmogus yra mokėsis, tuo turtingesnė jo kalba. Svarbu pažymėti, kad mokytojai pabrėžia ne tik formą, bet ir kalbėjimo turinį, gebėjimą suprasti. Taip pat iš interviu citatų matyti, kad kalbantysis bendrine kalba priskiriamas aukštesniam socialiniam sluoksniui.

„Save kontroliuoju dėl pačios kalbėsenos, dėl svetimybių vartojimo“

Mokytojų buvo klausama, kaip vertina savo bendrinę kalbą, ar galvoja apie tai, kaip kalba, ar stengiasi kalbėti taisyklingai. Paulius Kavaliauskas savo tyrime (2014) nustatė, kad daugiau nei pusė dalyvavusių mokytojų stengiasi kalbėti taisyklingai, tai siejama su prestižu ir teigiamu žmogaus įvaizdžiu. Dauguma mūsų apklaustų mokytojų taip pat teigė, kad turi stengtis, galvoti, kai nori pasirinkti reikiamą raišką:

9. *Save kontroliuoju dėl pačios kalbėsenos, dėl svetimybių vartojimo, nes visgi paprastam buitiam gyvenime jų gana daug, o mokykloje stengiuosi, kad būtų kuo mažiau. Gaunasi įvairiai.* (M_24_Vilnius)
10. *T:² O jūs pati, kai kalbatės, ar kalbate, ar rašote, ar specialiai stengiatės nedaryti klaidų, ar negalvojate, kaip išeina, taip?*
I: Stengiuosi nedaryt. Kažkiek vis tiek, jeigu irgi kažkokia sakinio struktūra, tai pagalvoji, ar taip čia gražiau, ar taip.
T: Čia turbūt rašant labiau?
I: Rašant. O kalbant tai per daug, bent jau ruošiantis pamokom, galvoji apie tai, ką pateikt, o ne kaip. Kalba jau čia ne, automatiškai. (M_53_Marijampolė)

² „T“ žymi tyrėją, o „I“ informantą.

11. I: [...] netobula mano bendrinė kalba.

T: Kodėl?

I: Tas pats kirčiavimas turbūt, vis tiek aš žinau, kad kažkur kartais išlenda. Galbūt mano kalboje yra mažiau literatūrinio kažkokio. Žaviuosi kokiais rašytojais arba žurnalistais, kurie rašo rašinius ir ten labai daug vaizdingų kažkokių palyginimų, kažkokių ten apibūdinimų, epitetų ir taip toliau vartoja, tai mano kalboje galbūt to yra mažiau tokio vaizdingumo. [...] Tai iki tobulumo dar yra kur pasimokyti. (M_38_Vilnius)

Kaip matyti iš atsakymų, mokytojai savo bendrinės kalbos gebėjimus vertina kritiškai – mokytoja iš Vilniaus (9) sako, kad kontroliuoja savo kalbėseną, riboja svetimžodžių vartojimą: buitinėje kalboje jų daug, tačiau ir darbo aplinkoje ne visuomet pavyksta išvengti. Apie tai, kad sakytinė kalba yra mažiau kontroliuojama, kalba ir mokytoja iš Marijampolės (10). Kalbėti irgi stengiamasi taisyklingai, bet labiau save mokytojai kontroliuoja rašdami, taip pat teigia, kad svarbiau turinys, o ne forma. Mokytoja iš Vilniaus (11) aiškiai pripažįsta, kad jos kalba yra netobula kirčiavimo požiūriu, jai trūksta vaizdingumo.

Mokytojos iš Vilniaus (12) nuomone, kalbėjimas taisyklinga bendrine kalba yra visų mokytojų atsakomybė ir pareiga:

12. Manau, kad mokytojai turi kalbėti taisyklingai lietuviškai. Be jokių da-, kad bendratis, nes vaikai turi girdėti iš visų, iš visų dalykų mokytojų teisingą lietuvių kalbą. Negali lietuvių kalbos, matematikos mokytoja, mano nuomone, kalbėti lietuviškai netaisyklingai. Turi girdėti tą kalbinę teisingą aplinką visur. (M_49_Vilnius)

Pabrėžtina, kad tai ne lietuvių, o anglų kalbos mokytojos mintis. Šiaip dažnai tokią atsakomybę ir pareigą kitų dalykų mokytojai palieka lietuvių kalbos mokytojams.

Informantų atsakymai rodo, kad mokytojai jaučiasi atsakingi už bendrinės kalbos taisyklingumą, analizuoja ir kontroliuoja savo kalbinį elgesį. Jie norėtų dar patobulinti savo sakytinę ir rašytinę raišką, norėtų didesnio taisyklingumo. Kai kurie informantai bendrinę kalbą įsivaizduoja ne tik kaip taisyklingą, bet ir kaip labai raiškią, tokią, kokia kalba ar rašo su ja nuolat dirbantys žmonės – rašytojai, žurnalistai. Jų manymu, bendrinei kalbai keliami labai aukšti reikalavimai, kuriuos ne kiekvienas gali įveikti, tad kelia pernelyg didelius reikalavimus ir sau. Taigi viena iš išryškėjusių kognityvinio lygmens nuostatų – bendrinė kalba yra ne tik taisyklinga, bet ir sklandi, raiški, kokybiška. Kita išryškėjusi nuostata – visų mokytojų pareiga kalbėti taisyklingai, kad mokiniai taisyklingą kalbą girdėtų ne tik per lietuvių kalbos pamokas.

„Vis tik gramatika mūsų nelengva, sunki, ir tie linksniaivimai, ir galūnių rašybos“

Vienas svarbiausių išryškėjusių aspektų kalbantis su mokytojais – lietuvių kalba, jų manymu, yra sunki. Aiškindami, kodėl jiems taip atrodo, mokytojai dažniausiai nurodo konkrečius dalykus, sako, taip esą dėl įvairių taisyklių, išimčių, sudėtingos kaity-

bos (13, 14). Visi kalbėtojai turi vertinamąjį požiūrį ne tik į kalbą bendrąja prasme, bet ir į atskirus jos komponentus – gramatiką, skyrbę, rašybą, kirčiavimą (Garrett 2010). Tai atskleidžia ir mūsų kalbinti mokytojai:

13. *Sunkumas tame tikriausiai, gal žinot, linksnį pritaikyti. Ar kažkaip.* (M_46_Marijampolė)
14. *Taip, sunki, ir linksniavimo visos tos galūnės, ir asmenavimai. Ir da ten visokių, vienu žodžiu, tų taisyklių, tikrai sunku. Įsimintinų žodžių kalnas.* (M_43_Marijampolė)

Nuostata, kad lietuvių kalba sunki, remiasi dviem dalykais. Viena vertus, kaip jau minėta, mokytojai patys nėra tikri, abejoja dėl savo pačių bendrinės kalbos mokėjimo, jaučiasi turintys save kontroliuoti, apmąstyti savo kalbėjimą, mano, kad bendrinės kalbos mokytis reikia nuolat. Antra vertus, jie mato, kad ir mokiniams sunku mokytis lietuvių kalbos, juos skaudina, kad mokiniai anglų kalbos egzaminą išlaiko geriau nei lietuvių.

Lietuvių kalbos mokytojų taip pat buvo klausama apie bendrinės kalbos mokymo ypatumus: ar sunku mokytis bendrinės kalbos – rašybos, skyrbės, kirčiavimo taisyklių, jei taip, tai kodėl:

15. *Vis tik gramatika mūsų yra nelengva, sunki, ir tie linksniavimai, ir galūnių rašybos, ar ne? Ir visokie dalyviai, kas vaikams sunku. Taip, o jie kažkaip tai anglų mokosi daugiau. Kadangi gimtoji kalba, tai atrodo, kad turėtų mokėti ją geriau negu užsienio kalbą. Tai vis tik tai, kad anglų valstybinius egzaminus išlaiko vaikai geriau negu lietuvių. Tai tik rodo kartelės, bent man taip atrodo, kad lietuvių aukščiau iškelta kaip gimtajai kalbai. O užsienio kalbai, nu, sunkiau lietuvių. Ir vaikų yra nusistatymas, kad nu vis tiktai lietuviškai mes mokam, ar ne. Kaip ten bebūtų. Tai, o tą gerumą, aš jau nekalbu apie tobulumą, jau mes nei vienas gal nepasieksim, tai, iš tikrųjų, sunku pasiekti.* (M_61_Geļgaudiškis)
16. *Žinot, sunkiausia turbūt sudominti vaikus. Sudominti taisykle, dar mažesnes [klases] eilėraštkai [padedą]. Tenai nosines rašyti, bet paskiau. Dar penktaj klasėj dar jie rašo neblogai. Paskiau rašo bet kaip. Ir jiem tai neįdomu, nesvarbu. Dabar visi tuos feisbukus turi. Ir kaip ten rašo? Visi rašo bet kaip. Ir kartais kažkaip vyresnio amžiaus žmogus pasijauti kad kaip atgyvena. Kad tu nerašai to žargono, kaip jie rašo tais ten santrumpom.* (M_64_Geļgaudiškis)

Mokytoja iš Geļgaudiškio (15) pabrėžia, kad mokiniams sunku mokytis lietuvių kalbos gramatikos, konkrečiai minima linksnių sistema, galūnių rašyba, dalyviai. Informantė teigia jaučianti, kad vaikai nemato reikalo mokytis lietuvių kalbos, mano, kad moka ją savaime, nes ji gimtoji, daugiau dėmesio skiria anglų kalbai. Vėl pasikartoja mintis, kad kiekvienas turi mokytis lietuvių kalbos ir sunku pasiekti tobulumą. Kita mokytoja iš Geļgaudiškio (16) sako, kad sunku sudominti mokinius pačiu mokymusi, kad mokinių kalbos gebėjimus menkina socialiniuose tinkluose vartojama kalbos atmaina, ji įžvelgia ir kartų skirtumus. Taigi atsiskleidžia jausminio lygmens nuostatos, kad lietuvių kalbos sunku mokytis dėl stiprios anglų kalbos ir technologijų įtakos, silpnos mokinių motyvacijos.

Miglės Keturkienės ir Loretos Vaicekauskienės (2016) teigimu, mokytojų susitelkimas vien į tai, kad mokiniai taisyklingai vartotų standartinės kalbos formas, užgožia kitus raštingumo aspektus, mokytojai mato tik vieną tikslą – baigiamąjį egzaminą. Bet kalbos dogmos mokiniams nepatinka ir atgraso juos nuo lietuvių kalbos mokymosi. Minėtos autorės tokį mokytojų elgesį vadina „ideologizuota pozicija“, rodančia mokytojų nesaugumo jausmą. Šią mintį paremtų ir mokytojos iš Telšių atsakymas:

17. *Tai va tas, kodėl tokių paprastų dalykų nejauga jiems į kraują ir jie, nežinau, tai va tas piktina. Ir lituanistai piktinasi, ir patys nežino, ką daryt, ir jie sako, kad jos, lietuvių kalbos, nemėgsta, nenori ir panašiai, kodėl? Nu kodėl? (M_59_Telšiai)*

Bet iš kitų informantų atsakymų matyti kitoks paveikslas. Viena vertus, tyrimų rezultatai atrodytų panašūs – mokytojai deda visas pastangas siekdami išmokyti taisyklingos bendrinės kalbos, patys jaučiasi taip pat jos nemokantys tobulai, bet siekia išmokyti savo mokomojo dalyko. Čia kalbama ne apie bendrinės kalbos taisykles, bet apie lietuvių kalbos ir literatūros mokymąsi apskritai, juk matematikos netrukdo mokyti tai, kad jos mokoma bendrine kalba. Be paprasčiausio raštingumo, gebėjimo pasakyti mintį, negalima pakankamai dėmesio skirti kitiems aspektams.

„Yra labai griežta skirtis: ar mes kalbame kažkur viešai, pamokoje, ar kalbasi vaikai tarpusavyje“

Visų dalykų mokytojų taip pat buvo klausama apie mokinių daromas klaidas ir jų taisymą per pamokas ir per pertraukas. Atsakymuose išryškėjo, kad mokytojai siekia atkreipti dėmesį į klaidas, nori, kad mokiniai jas suvoktų ir daugiau jų nebedarytų, galvotų, ką kalba, kaip reikia mintis:

18. *Nu jeigu jau būtų tragiškai daug klaidų, kur jau nebesupranti, ką jis norėjo pasakyti arba išsireikšti, bet vis tiek mes rašybos klaidas tikriname ir parodome, kur yra tos rašybos klaidos. Jeigu būtų tikrai labai daug ir, kaip sakiau, mintis neišreikšta, pavyzdžiui, arba visiškai nesupranti, apie ką jis nori pasakyti, nes kadangi tikybos darbuose yra daug galimybės savo mintis išreikšti, savo nuomonę pasakyti ir tai kartais būna ne taip lengva padaryti. Ir dar pridurt turėčiau, vis tiek tikyba – mes turim irgi savo žodyną, savo terminologiją pačios būtent tikybos disciplinos, tai kartais vaikams nėra taip paprasta išmokyti tuos terminus. Arba išsiaiškinti. (M_49_Vilnius)*
19. *Nu tai aš ir nepraleidžiu, pasakau, sakau taip, kad vietoj ie parašo e, kur dabar vaikai, pavyzdžiui, turim grupę susikūrę tam pačiam moodle, tai ten visada rašai bendrine lietuvių kalba: su š, ž, su viskuo [...]. Net kablelius sudedu, kur reikia. Dėl to, kad. Todėl, kad, ne dėl to, kad, kad, atrodo, nukreipi gera linkme, vaikas pamatys dvidešimt kartų, kad reikia čia to kablelio ar kažkokios ten, nežinau, kad turi būti š, ž, nes vaikai dabar rašo, čia dabar iš anglų kalbos čia, kaip sakau, meškos paslaugą padarė ta anglų kalba, jau nebereikia, lengva parašyti s, z, kad „šiandien ateik“ – ir vietoj š rašai s, rašo gi vaikai, bet aš stengiuosi visą laiką, net savo asmeniniams vaikams rašau. (M_42_Vilnius)*

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad mokytojai atsakingai žiūri į bendrinės kalbos vartojimą, nevengia pataisyti mokinių, ir tą daro ne tik lietuvių kalbos mokytojai. Pavyzdžiui, tikybos pamokose mokiniai turi galimybių reikšti savo nuomonę, rašo rašto darbus, daug kalba, tikybos mokytoja (18) teigia atkreipianti dėmesį į mokinių daromas kalbos klaidas, jas taisanti, jei jų daug ir trukdo suprasti mintį. Mokytoja labiau pabrėžia raišką, sklandumą, minties išdėstymą, o ne rašybos ar skyrybos klaidas, ir kalba ji apie rašto kalbą, ne sakininę. Taip pat ji paaiškina įsidėmėtiną terminiją.

Vokiečių kalbos mokytoja (19) kalba apie savo ir mokinių lietuvių kalbos vartojimo ypatumus, pabrėžia, kad net virtualioje mokymosi aplinkoje stengiasi visuomet rašyti taisyklingai tikėdamasi, kad mokiniai matydami taisyklingą mokytojo rašybą ir skyrybą ir patys perims norą stengtis rašyti taisyklingai. Taigi pasikartoja mintis, kad mokytojas privalo kalbėti ir rašyti taisyklingai, kad savo pavyzdžiu turi rodyti, kokią kalbą vartoti. O virtualioje erdvėje, informantės manymu, vaikai rašo netaisyklingai, be diakritinių ženklų, nes ją laiko privačia erdve ir nesieja jos su mokymosi aplinka.

Lietuvių kalbos mokytoja (20) pasakoja apie susitarimą su mokiniais dėl skirtingo kalbėjimosi per pertraukas ir pamokas:

20. Aš manau, kad yra labai griežta skirtis. Ar mes kalbame kažkur viešai, pamokoje, ar kalbasi vaikai tarpusavyje. Tai aš sakiau: tarpusavy jūs galite vartoti, viskas yra suprantama, bet pamokose norėčiau, kad kalbėtumėt taisyklingai. Ir jie puikiai tą supranta. Aišku, visada išlenda kas nors, bet turim nusistatę ribas tiesiog. (M_27_Vilnius)

Ji siekia, kad per pamokas būtų taisyklingai kirčiuojama, taikomos bendrinės kalbos taisyklės, tačiau tas negalioja pertraukų kalbai. Dauguma mokytojų aiškiai atskiria pamokos laiką, kuris priskiriamas viešai vartojamai kalbai, nuo pertraukos laiko, kuris priskiriamas neviešai, asmeninei kalbai, kai galima kalbėti jaunimo žargonu, tarmiškai ar kita kalba. Toks atskyrimas aiškiai deklaruojamas, nors ir ne visiems mokytojams patinka, kaip vaikai kalba per pertraukas.

Išsiskiria lietuvių kalbos mokytojos nuomonė (21). Matomas aiškus siekis pakeisti mokinių kalbinį elgesį – mokytoja taisyklingos kalbos vartojimą sieja su politikų, kunigų, mokytojų, gydytojų profesijomis, su aukštesniu socialiniu statusu, parodo, kad bendrinė kalba yra prestižinė kalba.

21. Aš tai puikiai jiems išaiškinusi, kad jau jeigu norite būti dideli politikai, kunigai, mokytojai ir gydytojai, tai prašom, ir visi kiti aukšto rango valdininkai, tai prašom kalbėti žmoniškai, kad jus suprastų, ir net, sakau, kai aš ateisiu pas jus, kad aš suprasčiau, ką šnekat. Nu taip pajuokaudami. Iš tikrųjų, tai neturi būti įkyru vaikui. Ir ne barimu reikia jį pratinti. Bet kad jisai suprastų, į kokią socialinį sluoksnį jis taiko. Aš jiems vis primenu: tai tu kur dabar eisi su tokiu kalbėjimu? Nu kur tu galėtum eiti? Tai jie iš karto pasako, kad į turgų. Į turgų tai jau jie galėsią eiti. Nu sakau, tai ar tau užtenka to turgaus? Tai jeigu neužtenka, tai va tu šitą žodį kirčiuok, kad paskui naktį tau nereiktų skambint man ir klaust. (M_57_Geļgaudiškis)

Ji tai nuolat pabrėžia mokiniams ir ragina juos kalbėti taisyklingai, vadina tokį kalbėjimą „žmonišku“. Kartu ji parodo, kuriam socialiniam sluoksniui yra priskiriama ne bendrinė kalba: esą ji tinkama tik turgui. Nors mokytoja teigia, kad įkyrumas ir griežtumas mokiniams nepaveikus, kad ji taip juokaujanti, tačiau jos pačios retorika dėl taisyklingos kalbos vartojimo – griežta. Mokytoja stengiasi įdiegti mokiniams supratimą, kad norint siekti profesinių aukštumų, aukštesnio socialinio statuso kalbėti taisyklingai būtina. Taigi šios mokytojos nuostatose atsispindi visuomenėje vyraujantis požiūris, kad bendrine kalba kalbantis žmogus yra išsilavinęs, priklauso aukštesniam socialiniam sluoksniui. Nors išreiškta nuomonė skamba griežtai, verta pasakyti, kad Geļgaudiškyje apskritai kalbama labai ařtima bendrinei kalbai ařtmaina, mokytoja ĉia turi omenyje tik vieną kitą netinkamai sukirĉiuotą žodį, senąjį skolinį ar žargonybę. Tad ir kalbama ĉia ne apie bendrinės kalbos išmokymą, o apie norą parodyti, kad vienaip kalbama viešai, o kitaip privaĉiai (namie) ar pusiau privaĉiai (turguje).

„Dabar kalba daug švariau, daug gražiau, taisyklingiau, nepaisant to, kad yra anglicizmų kalboje“

Paulius Kavaliauskas (2014) taip pat analizavo mokytojų požiūrį į mokinių kalbą, jo tyrimas rodo, kad mokytojų nuostatos mokinių kalbos atžvilgiu yra labiau neigiamos, jo apklausti mokytojai mano, kad mokiniai nesistengia taisyklingai kalbėti, rašyti. Vis dėlto pasitaiko ir priešingų nuomonių, kurias mokytojai sieja su mokinių meile kalbai. Mūsų tyrime atsiskleidžia daug palankesnis mokinių kalbos vertinimas. Nors mokytojai vardija nemažai sunkumų, kylančių mokant bendrinės kalbos ir kalbos kaip dalyko apskritai, bet paklausti, kaip vertina mokinių kalbą, reiškia teigiamą nuomonę, nors mini ir kai kuriuos erzinančius, trikdančius dalykus:

22. T: *Kaip jūs matot mokinių gebėjimą kalbėti normine kalba?*

I: Man atrodo, jeigu palyginĉiau, kaip, sakysim, vis tiek jau to laiko kaip ir praėję per gyvenimą, tai, jeigu sakyĉiau, kaip anksĉiau kalbėjo ir kaip dabar kalba – dabar kalba daug švariau, daug gražiau, taisyklingiau, nepaisant to, kad yra anglicizmų kalboje. Bet jie kažkaip, galbūt vaikai žino, kur tuos anglicizmus įterpti, kalbėdami apie technologijas, apie kažkokių kitus dalykus, bet žmonių kalba – vaikų ir suaugusių kalba yra švaresnė, gražesnė negu prieš kažkiek metų. Nes tada buvo daug skolinių iš rusų kalbos. (M_53_Vilnius)

23. *Nepastebiu, kad būtų neraštingų vaikų. Gal mūsų mokykla yra kitokia, bet aš nepastebiu, kad būtų neraštingi visiškai. (M_49_Vilnius)*

24. *Jauĉiu, kad angliškų yra terminų. Nesakau, kad ir pati kartais buitinėje kalboje nevartoju. Tikrai būna tokių „nu susitiksime ten per žūmą“, „nu dabar ĉia ĉiate susirašykime“, tai kartais vaikų tarpe tą girdžiu daug. Nepatinka. (M_38_Vilnius)*

25. *Trumpiniai manęs nežeidžia ir tas glg ir nžn, kaip pas mus juokaujam. Klg – tai „kodėl“, nžn – „nežinau“. Glg – tai „Geļgaudiškis“. Tie trumpiniai – tai tik žaidimas. Mane labiau nervina, toliau dar, aišku, niekam nepatinka keiksmažodžiai. Jų mūsų kalboje yra, ir tai yra vulgaru, kalba suvulgarėjusi. (M_57_Geļgaudiškis)*

Lietuvių kalbos mokytoja (22) mato švaresnę, gražesnę ir taisyklingesnę mokinių kalbą, o anglybių vartojimą priima natūraliai, argumentuodama, kad tai yra technologijų amžiaus įtaka. Anglų kalbos mokytoja (26) teigia nepastebinti neraštingų vaikų, tačiau vėliau pokalbyje išreiškia nuomonę, kad mokinių žodynas yra skurdesnis:

26. Taip. Yra žodynas skurdesnis. Gal žodynas yra skurdesnis. Bet tam mes ir dirbam, kad tą žodyną praplėstume ir labai džiaugiuosi, kad mūsų mokyklos politika yra būti be technologijų ir skatinam vaikus būti, skaityti daugiau. (M_49_Vilnius)

Pasak jos, mokytojai stengiasi plėsti mokinių žodyną, o prie to prisideda ir mokyklos taisyklės, ribojančios naudojimąsi technologijomis, mokiniai skatinami skaityti. Mokytoja iš Vilniaus (24) sako, kad ir jos pačios, ir mokinių kalboje esama tam tikrų šiuolaikinių realiųjų pavadinimų, ateinančių iš virtualaus pasaulio, kurios jai nepatinka, tačiau kurių yra sunku išvengti, nes tų realiųjų angliški pavadinimai buvo išmolti greičiau, nei buvo pradėta galvoti apie jų lietuviškus atitikmenis. Mokytojos iš Geļgaudiškio (25) neerzina mokinių vartojami trumpiniai, ji juos laiko tik žaidimu, bet piktinasi keiksmažodžiais.

Šiame tyrime dalyvavusių mokytojų atsakymai nepatvirtino visuomenėje vyraujančios nuostatos, kad mokiniai neraštingi, kad jų kalba – tai tik *puskalbė*, pilna angliškų žodžių su lietuviškomis galūnėmis ir pan. Paklausti apie sunkumus, mokytojai sako, kad išugdyti raštingą žmogų yra sunku, kad mokymasis vyksta laipsniškai, kai kuriuos dalykus reikia daug kartų kartoti, bet to ir ateinama į mokyklą. O apskritai mokinių kalbą, tiek pamokose, tiek laisvalaikiu, mokytojai yra linkę vertinti teigiamai, į anglų kalbos įtaką žiūri blaiviai, pripažįsta, kad juos ir pačius veikia anglų kalba.

Apibendrinimas

Tyrime apklausti mokytojai bendrinę kalbą vertina teigiamai. Taisyklingos bendrinės kalbos vartojimas jų siejamas su išsilavinimu, pranašumu, prestižu, aukštesniu socialiniu statusu. Tókias nuostatas mokytojai stengiasi perduoti ir mokiniams, stengiasi išlaikyti taisyklingos bendrinės kalbos vartojimą darbinėje aplinkoje (mokykloje), nevensia griežtesnės retorikos mokinių atžvilgiu, kontroliuoja savo kalbą, bet teigia, kad svarbesnis turinys.

Šio tyrimo rezultatai iš dalies patvirtina Miglės Keturkienės ir Loretos Vaicekauskienės požiūrį, kad lietuvių kalbos mokytojai vykdo ideologizuotą mokinių kalbos kontrolę. Tačiau iš mūsų tyrimo matyti, kad mokytojai jaučiasi privalą išmokyti taisyklingos bendrinės kalbos kaip ir bet kurio kito mokomojo dalyko ir aiškiai atskiria vietą ir laiką, kada bendrinė kalba turi būti vartojama. Dalis mokytojų gana laisvai žiūri į sakininę bendrinę kalbą, labiau akcentuoja rašto kalbą. Mokytojai daug kalba apie minčių aiškumą, sklandumą, tikslumą, – tai svarbu visoms kalbos atmainoms. Sunkumų mokyti kalbos kelia mokinių motyvacijos trūkumas, atsainus požiūris į kal-

bos mokymąsi, išitraukimas į socialinius tinklus, anglų kalbos ir medių įtaka, amžiaus ir brandos neatitinkančios mokymo programos.

Lietuvių kalba laikoma sunkia, tokias nuostatas lemia mokytojų manymas, kad ir jų pačių bendrinė kalba nėra ideali. Išties labai svarbu kalbėtis apie šią nuostatą, mąnydami, kad lietuvių kalba sunki, mokytojai tokią nuostatą perduoda ir mokiniams. Abejonių kelia gretinimas su anglų kalbos egzaminu, kurį mokiniai išlaiko geriau. Anglų kalbos – svetimšios kalbos – egzaminui keliami mažesni reikalavimai nei gimtosios kalbos egzaminui, tad tai nėra lygintini dalykai.

Pabrėžtina ir tai, kad bendrinės kalbos išmokymo sudėtingumas suplakamas kartu su kitokiais dalykais, išmokstamais mokantis bet kurios kalbos ir kalbos atmainos. Sklandumas, aiškumas, tikslumas, terminų mokėjimas, vaizdumas ir raiškumas yra svarbūs bet kuria kalbos atmaina ar kalba kalbančiam išsilavinusiam žmogui. Ir to reikia mokytis, kaip mokomasi matematikos, biologijos ar geografijos. Jei mokiniai nori mokytis lietuvių kalbos, jie išmoksta. Tokį dalyką patvirtina ir projekte, kurio duomenimis remiamasi šiame straipsnyje, mokinių išdėstytos mintys (Vilkienė, Jakaitė-Bulbukienė 2022).

Iš pokalbių matyti, kad mokytojai jaučiasi įsipareigoję išmokyti bendrinės kalbos, bet ją suvokia kaip mokomąjį dalyką, kaip įrankį sėkmingai mokytis kitų dalykų, tačiau jo neabsoliutina, atskiria viešąją ir privačiąją erdvę, pabrėžia, kad svarbiau turinys, o ne forma, kad per pertraukas mokiniai gali kalbėtis kaip tinkami. Mokytojai, vertindami mokinių kalbą, ieško priežasčių, kodėl vaikams sunku išmokyti raštingumo dalykų, bet nereiškia visuomenėje kartais pasigirstančio požiūrio, kad šių laikų vaikai neraštingi.

Literatūra

- Bieliauskaitė M. 2016: *Jaunimas ir tarmės: mokėjimas, vartojimas ir nuostatos. Pasvalio atvejais* (magistro darbas). Vilniaus universitetas.
- Dagilytė E. 2012: *Suvalkiečių kalbinės nuostatos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Garrett P. 2010: *Attitudes to Language*. Cambridge University Press.
- Kavaliauskas P. 2014: *Mokytojų nuostatos bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Keturkienė M., Vaicekauskienė L. 2016: Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės, *Darbai ir dienos* 65, 31–52.
- Vaicekauskienė L. (sud., red.) 2017: *Lietuvių kalbos idealai: kaip keitėsi geriausios kalbos idėja*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai.
- Vilkienė L., Jakaitė-Bulbukienė K. 2022: Mokinių kalbinės nuostatos lietuvių ir anglų kalbos atžvilgiu, *Sociolingvistinė Lietuvos panorama: Lietuvos gyventojų kalbinis elgesys ir kalbinės nuostatos*, moksl. red. M. Ramonienė. Vilniaus universiteto leidykla, 121–156.

LIONĖ LAPINSKIENĖ

Bitė Vilimaitė: „Žodis – ypač užrašytas – daug gali pakeisti“

80-osioms gimimo metinėms

Lazdijai – Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno bei kelių kitų garbingų premijų laureatės Bitės Vilimaitės (1943 02 16–2014 10 11) gimtasis miestas. Vytauto g. 32-ajame name, kuris iki šių dienų neišlikęs, pasaulį kūdikio balsu Bitė kalbino neilgai – vos metus ir maždaug penketą mėnesių. Taip atsitiko dėl to, kad jos tėvas Juozas Vilimas-Užbalis, 1939 m. į Lietuvą sugrįžęs kaip laisvai keliomis svetimomis kalbomis šnekąs diplomuotas Stokholmo aukštojoje mokykloje ir Berlyno universitete parengtas veterinaras (ši darbą Antrojo pasaulinio karo metais dirbo Lazdijuose), 1944 m. vasarą pasitraukė į Vokietiją, vėliau – į JAV. Nuo 1942 m. spalio jis dar dirbo Lazdijų gimnazijos mokytoju.

Lazdijuose nutrūkus bendram šeimos gyvenimui, mama Ona su vaikais persikėlė gyventi pas artimuosius į Kauną. Vėliau ne vienoje Vilimaitės novelėje įamžintasis namas Žaliakalnyje (Žemaičių g. 24) išlikęs iki šių dienų.

Kaunas šios kūrėjos biografijoje pirmiausia įrašomas kaip nelengvos vaikystės augant be tėvo miestas. Ir, be abejo, kaip pirmųjų gyvenimo pažinimo pamokų ir vėlesnės dvasinės brandos erdvė. Juk čia 1960 m. baigta tuometė Kauno 8-oji vidurinė mokykla, čia nežinia kiek valandų paauglystės metais sotintas knygų skaitymo alkis, čia tyliūs, nuo kitų klasės draugų nuošaliai besilaikančios mokinės parašyti pirmieji rašiniai sulaukė teigiamų lietuvių kalbos mokytojų vertinimų...

Viltingai, nors likimo gerokai apdegintais sparnais, nes jau bus pažinusi visai kitokio tuometės sovietų sistemos ir nelabai sėkmingai susiklosčiusio asmeninio gyvenimo skonį, į Kauną Vilimaitė – jau būdama devynių knygų (dvi iš jų vaikams pasirašytos kartu su vyru Rimantu Šukiu) autorė ir literatūrologų pripažinta kaip išskirtinį talentą turinti kūrėja¹ – sugrįš Lietuvai nepaprastai svarbiais metais. Tai 1989 m. spalio, kai bendraminčių bus pakviesta dirbti pradedamame leisti žurnale „Caritas“ (nuo 1997 m. – „Artuma“). Rašytojos užduotis – rūpintis literatūriniu žurnalo veidu ir „Žiburėlio“ skyreliu vaikams. Plačiau apie tai yra rašę laisvės kovų dalyvis, Kauno arkikatedros bazilikos vikaras Robertas Grigas (2023) ir rašytoja žurnalistė Elvyra Žeizienė (2023).

Nelengvas tai laikas Bitei Vilimaitei: juk tikrieji namai buvo Vilniuje. Apie tai laiške Julijai Švabaitei-Gylienei rašė: „Skaitau traukinį, važinėdama į „Carito“ redakciją Kaune. Tada nematau aplink suodžių, skurdo, nešvaros. Tada matau žalsvą tabaki-

¹ Iškalbus šiuo atveju yra Sigitos Gedos laiške Julijai Švabaitei-Gylienei į JAV išreikštas Bitės Vilimaitės kūrybos vertinimas, teigiant, kad tai beveik „pati rimčiausia moteris rašytoja dabar Lietuvoje. Ypač gražu, kad moka trumpai viską išdėstyti“ (Davidavičiūtė 2023: 154).

Bitės Vilimaitės vaikystės namas Žaliakalnyje. Lionės Lapinskiėnės nuotr.

nę, rožę iš tos knygos. Ta rožė žydėjo po herojės langu visą gyvenimą“ (Davidavičiūtė 2023: 148).

Vilniaus tarpsnis Bitės Vilimaitės gyvenime – pats sudėtingiausias. Į šį miestą ji, abiturientė, 1960 m. vasarą atvažiavo, vedama didžiulio smalsumo ir naujų atradimų troškulio. Deja, lietuvių kalbos studijos Vilniaus universitete nebuvo vainikuotos diplomu. Iki tos šventės pritrūko vos mėnesio kito. Vėliau Vilimaitė laiške Švabaitėi-Gylienei rašys: „Gyvenimas atsigrėžė prieš mus – tuos, kurie buvome karo vaikai, kuriuos metė iš komjaunimo, kurių nespausdino, laikė mirties gnaužtuose...“

Aišku, studijuodama Bitė Vilimaitė, matyt, nebuvo uoli partinės organizacijos ir partinės literatūros ar mokslinio komunizmo tiesų konspektuotoja, o dar nevengė pasidžiaugti ir studentišku gyvenimu. Be to, padėtį, kad Bitė visareginčios saugumui ištikimos akies buvo stebima labiau nei kiti, lėmė ir faktas, kad jos tėvas gyveno anapus Atlanto.

Vis dėlto Vilnius liko ta ypatinga aplinka, kurioje per penkiasdešimt čia praleistų gyvenimo metų (1960–2010) išsiskleidė akivaizdus Bitės Vilimaitės, taupiažodės intelektualios kūrėjos, talentas. Šiame mieste pati rašytoja keturiolika kartų – nuo 1966 m. debiuto su „Grūdų miesteliu“ („Pirmosios knygos“ serija) iki 2003 m. visą

kūrybą Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija vainikavusios rinktinės „Papytynų saulė“ (2002) – džiaugėsi vienos ar kitos leidyklos pas skaitytojus palydėta knyga.

Metams bėgant rašytoja pamažu tolo nuo aktyvesnio kultūrinio gyvenimo. To priežastys – ne tik sudėtingas, ne visiems suprantamas Bitės charakteris ir tiesus, niekam nepataikaujantis būdas (ne veltui ją dar studijų metais draugai buvo praminę Širše), bet ir asmeninio gyvenimo dramos: nenusisekusi santuoka, sudėtinga materialinė padėtis rūpinantis į ligos patalą atgulusia mama, vėliau – ir sunkiai susirgusiu sūnumi, kurį viena užaugino ir jo netektį labai skaudžiai išgyveno. Be to, nutrūkus ryšiams su kai kuriomis bičiulėmis, buvo žlugusios viltys nuvykti į JAV ir bent minutę pažiūrėti į langą, kur gyventa tėvo, ten tapusio Joseph Uzbališ... Šios nuotaikos atsispindi ir laiškuose Julijai Švabaitei-Gylienei.

Viename laiške jaunystės dienų bičiulei Daivai Skolytei Bitė Vilimaitė prisipažino: „Mane visada nustumia akimirkų grožis...“ (Davidavičiūtė 2023: 146). To grožio paieškų ir moralinės stiprybės neišsenkantys aruodai jai buvo knygos. Neabejotina, kad ir Avižiėniūs (Lazdijų rajonas) gyventi Bitė Vilimaitė rinkosi ne dėl vienos priežasties. Ji norėjo sugrįžti į savo gimtuosius, tik iš mamos Onos pasakojimų pažintus kraštus (Vilimas 2023). Lazdijai nuo Avižiėnių – vos už keliolikos kilometrų. Antra, butas gyvenvietės centre esančiame nedideliame dviaukštyje buvo visai šalia bibliotekos. Žvalgytuvių į ją, „kas gero turima“, rašytoja atskubėjo vos po dienos kitos, kai persikėlė į čia, nusprendusi Vilnių visam laikui palikti kaip tam tikrą savo praeities tarpsnį. Buvo 2010 m. balandis.

Kas skaitėme Ievos Simonaitytės romaną „Aukštųjų Šimonių likimas“, turbūt atsimename epizodą, kai autorė rašo apie gyvenime daug iškentusį Matą Šimonį, pagaliau gerosios Gerdos rankose radusį priebėgą, radusį uždingsnį, t. y. ramybę. Bitei Vilimaitėi tokia vieta tapo Avižiėniai – palyginti jaukus nuošalus (niekas bent netrukdyt!) kaimas. Čia ji galėjo būti laisva ir, žinoma, kurti.

Kaip ir Vilniaus laikotarpiu, gyvendama Avižiėniuose per puspenktų metų Bitė Vilimaitė taip pat nenustebino kūrinių gausa. Po rašytojos mirties sūnėno dr. Dariaus Vilimo surasti trys kūriniai – pjesės „Rudens veidas“, „Juodos dienos“ ir romanas „Pelkių drugiai“ – (be publikacijų „Metų“ žurnale 2017–2018 m.) pas skaitytojus yra palydėti atskira knyga (Vilimaitė 2021). Tiek tebuvo rasta.

Toks būtų trumpas žvilgsnis į Bitė Vilimaitę: gimė Lazdijuose, augo ir mokėsi Kaune, studijavo ir gyveno Vilniuje, paskui sugrįžo į gimtąjį Lazdijų kraštą. Bet to per maža. Juk Bitė Vilimaitė per beveik penkiasdešimt savo kūrybinio gyvenimo metų – nuo „Grūdų miestelio“ iki paskutinių ant rašomojo stalo paliktų rankraščių – išskyla ir kaip išskirtinės meilės ir pagarbos gimtajai kalbai puoselėtoja. Gimtasis žodis jai buvo viskas, ji tikėjo žodžio galia, jo atspalvius juto kaip niekas kitas, gal todėl ir nereta fraze jam visai naujų prasmų suteikdavo.

Kad ir ką iš jos kūrinijų skaitysime, ne vienas turbūt pasijusime tarsi sėdėtume jaukioje Kauno senamiesčio kavinaitėje su kavos puodeliu ir pyragaičiu... Tik skaityk ir skanauk! Ko tik nori – kuriamo, bet iki galo neatskleidžiamo siužeto vingių, suk galvą, kas gi lieka paslaptingoje potekstėje, ar atpažink savo kurią būseną... Bitės Vilimaitės žodis taiklus, tikslus ir sakinyje apgyvendintas taip ir ten, kur jam geriausia.

Rašytojos novelėse, galėtume sakyti, telpa visa Lietuva – ir vasaros Dvariūkuose ar Mikalajūnuose (tėvo gimtieji kraštai palinkuvėje), ir Užvenčio krašte esanti Želvių girelė, menanti Marijos Pečkauskaitės–Šatrijos Raganos žingsnių aidą, kur jos *suknia su mėlynu volanu nubraukė rasą nuo ėglio...*², ir lietuvybės apaštalas Povilas, kuris, kai būna dėl ko susirūpinęs, deklamuoja „Anykščių šilėlių“, ir *pati talentingiausia Lietuvos rašytoja Žemaitė* (nieko tokio, kad anąkart jai bulvių lauke tikrai *nelengva buvo lankstyti ir kiloti pilnus krežius, dar aplipusius moliu...* arba kad tada pasiklydusi ji atsidūrė *iki blauzdų šaltoj kaip ledas baloj* – svarbu, kad išlipo. Tiesa, gerai, kad senės Veikšienės išvirta *žolienė* padėjo... O kai *dėdinos troboj būdavo pliuškė ir šokdavo jaunimas*, tada niekam nė motais, kad iš anos dūminukės *pro duris virsta kamuoliai garų, trenkia aiturumu, kaip nuo nešvarios bobos sijonų bažnyčioj*), žiūrėk, tai Joniškėly ką skaitinėja, tai Vilniaus Rasose kartu su Gabriele Petkevičaitė-Bite dūsauja: *Povilėl Povilėl*.

Telpa Bitės Vilimaitės novelių pasaulyje ir spalvingas paveikslas Šiaulių daktaro, kuris į berniuką ligonį žiūri *rūsčiai raukdamas antakių krūmynus*. Matyt, nepėsčias buvo ir anas vaikas, kai *rieškučiomis dalino pažadų auksą*. Nenorintis besimokančio sūnaus Povilo pinigais remti *tėvas, žinoma, urzda, o motina... motinos silpna širdis...* Bet kaip ta širdis bus kitokia, jei motina *keliasi su gandrais* ir savęs nežiūri.

Iš tikro Bitė Vilimaitė kaip niekas kitas per taiklų žodį, per atidžią buities detalę gebėjo matyti ir gyvai atskleisti ir žemaičių, ir linkuvių, ir anykštėnų, ir dzūkų būdą (tą liudija kad ir šie keli jos kalbos pavyzdžiai). Ne veltui ji novelėje „Nemirtis“ pirmojo žodyno autoriaus Konstantino Sirvydo lūpomis mums priminė: *Globoti ir gelbėti nuo pražūties savo kalbą – tai gelbėti savo tautą*.

Literatūra

- Davidavičiūtė J. 2023: Bitės Vilimaitės laišakai muziejuje, *Bitė Vilimaitė: kūryba, laikas, aplinka*, sud. L. Lapinskienė. Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 144–169.
- Grigas R. 2023: Bitė Vilimaitė – *Carito* žurnalistė, *Bitė Vilimaitė: kūryba, laikas, aplinka*, sud. L. Lapinskienė. Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 191–195.
- Vilimaitė B. 2021: *Rudens veidas. Juodos dienos. Pelkių drugiai*, sud. L. Lapinskienė. Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“.
- Vilimas D. 2023: Keletas žodžių apie tetą Bitę Vilimaitę, *Bitė Vilimaitė: kūryba, laikas, aplinka*, sud. L. Lapinskienė. Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 204–206.
- Žeiziūnė E. 2023: Su Bite Vilimaite *Carito* redakcijoje, *Bitė Vilimaitė: kūryba, laikas, aplinka*, sud. L. Lapinskienė. Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 196–199.

² Čia ir toliau cituojama iš Bitės Vilimaitės knygos „Vasaros paveikslėlis“ (Vaga, 1981).

Aktualijos

„Kėdainių šaunieji humanitarai“ ir jų veikla, praturtinanti krašto kultūrinį gyvenimą

Lietuvių kalbos draugijos Kėdainių Mikalojaus Daukšos skyrius – ne tik vienas jauniausių Lietuvoje, bet ir vienas veikliausių. Jo nariai, vadovaujami Rūtos Švedienės, pirmieji pradėjo rengti savo rajono gražiausių lietuviškų įmonių pavadinimų rinkimus, pirmieji ir kol kas vieninteliai Lietuvoje kasmet rengia įdomiausių savo krašto vietovardžių rinkimus. Pastarieji rinkimai neįsivaizduojami be lituanisto, kraštotyrininko, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos „Sraigės“ apdovanojimo laureato Ryto Tamašausko įdirbio – ne vieną dešimtmetį kauptos ir tirtos vardyno medžiagos. LKD renginiai – proga Kėdainių žmonėms susitikti su atvykusiais kalbininkais, literatūros tyrėjais, rašytojais, vertėjais, žurnalistais.

Apie LKD veiklą ir asmeninį santykį su ja pasakoja trys LKD Kėdainių Mikalojaus Daukšos skyriaus nariai – Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė, Regina Lukminienė ir Audrius Daukša.

Kėdainių krašte Jūs gerai pažįstami ir gerbiami kaip veiklūs, kūrybingi žmonės. Norėčiau paprašyti, kad kiekvienas trumpai prisistatytumėte – kokia Jūsų profesija, ką šiuo metu veikiate, kokių pomėgių turite, kokioje visuomeninėje veikloje dalyvavote ar dalyvaujate.

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė su svečiu prof. Skirmantu Valentu Kėdainių profesinio rengimo centre

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Esu lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, dirbu Kėdainių profesinio rengimo centre. Pomėgių turiu daug, nes esu smalsi, man viskas įdomu, bet pats artimiausias ir įdomiausias – kultūros pasaulis. Patinka skaityti knygas, lankyti parodas, koncertus ir kitokių kultūrinius renginius, keliauti po Lietuvą ir kitas šalis. Be to, kolekcionuoju Lietuvos

pašto ženklus, knygų skirtukus, knygas su autogrāfais, kaupiu medžiagą apie lankytus kultūrinius renginius, keliones. Iš tiesų sunku viską ir išvardyti. 15 metų esu Janinos Monkutės-Marks muziejaus-galerijos narė, priklausau Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų sąjungai.

Regina Lukminienė (pirmoje eilėje trečia iš kairės) su „Jorijos“ ansambliu

Regina Lukminienė. Daugiau kaip 30 metų Kėdąiniuose dirbu etnokultūrinį darbą. Šią veiklą pradėjau keliaudama iš kaimo į kaimą, iš gryčios į gryčią, nuo žmogaus prie žmogaus, daugiau kaip 20 metų užrašinėdama Kėdąinių krašto žodinį paveldą. Sūkaupta mėdžiaga dalijausi skaitydama pranešimus apie šio krašto etninį paveldą konferencijose, seminaruose, paskaitas kultūros darbuotojams, pedagogams, rašiau straipsnius vietos ir šalies spaudoje, vykdžiau edukacinę veiklą, dalyvavau šalies kraštotyros konkursuose. 2005 m. išleidau kompaktinę plokštelę „Kėdąinių krašto folkloras“. Nuo 2006 m. pradėjau dirbti su Kėdąinių kultūros centro folkloro ansambliu „Jorija“ (tai buvo mano antreilės pareigos) ir ši veikla tęsiasi jau 16 metų. Didžiąją ansamblio repertuaro dalį sudaro mano užrašytos Kėdąinių krašto dainos. Su ansambliu esame parengę programų įvairioms kalendorinėms, šeimos šventėms. Jas atliekame įvairiuose renginiuose ne tik savo krašte, bet ir visoje Lietuvoje. Esame visų Lietuvos dainų švenčių, daugybės tarptautinių ir mūsų šalies festivalių dalyviai.

Nuo 2015 m. pradėjau dirbti Kėdąinių krašto muziejaus Tradicinių amatų centro Arnetų namo vadove. Tai buvo nemažas išmėginimas. Reikėjo surasti ir suburti rajone kuriančius tradicinių amatų atstovus, atrasti centro veiklos modelį. 2017 m. Žemės ūkio ministerijos buvome įvertinti kaip geriausiai dirbantis amatų centras Lietuvoje. Šis įvertinimas patvirtino, kad einame gera linkme.

2021 m. išleidau knygą „Kėdąinių krašto tautosaka: kraštotyros užrašai“. Tai etnografinė Kėdąinių krašto tarpukario buities ir būties išklotinė. Ši knyga supažindina su Kėdąinių krašto nematerialiuoju paveldu, jo tapatumo ženklais.

Audrius Daukša Lietuvių kalbos draugijos Kėdainių skyriaus steigiamajame susirinkime

armonika. Labiausiai mėgstu skaityti saviugdos ir grožinę literatūrą. Dar vienas mano pomėgis – mokyti eilėraščius atmintinai. Esu išmokęs daugiau nei tris šimtus eilėraščių, daugiausia Justino Marcinkevičiaus ir Donaldo Kajoko.

Kas Jus atvedė į Lietuvių kalbos draugiją?

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Meilė gimtajai kalbai, rūpestis dėl lietuvių kalbos dabarties ir ateities. Tai sakau nuoširdžiai, be jokios egzaltacijos. Skaiydavau apie Šiaulių, Pānevėžio, Jūrbarko skyrių veiklą ir vis galvodavau: kodėl tokio skyriaus nėra Kėdainiuose? Prisipažįstu – pati neišdrįsau parodyti iniciatyvos. Džiaugiuosi, kad atsirado žmogus, kuris išdrįso, – tai labai aktyvi, visada kupina idėjų savivaldybės kalbos tvarkytoja Rūta Švedienė. Jai pasiūlius kurti skyrių Kėdainiuose, net nesuabejojau – su džiaugsmu dalyvavau steigiamajame susirinkime Ustrūnėje 2019 m. gegužę ir tapau LKD nare.

Regina Lukminienė. Tapti LKD nare pakalbino draugijos pirmininkė Rūta Švedienė. Net nesvarstydama iškart sutikau, žinodama, kad bus įdomu, kad tai man leis tobulėti. Neapsirikau. Rūta labai kūrybinga, mus visus įtraukia į labai įdomią ir prasmingą veiklą.

Audrius Daukša. Lietuvių kalbos draugija, galima sakyti, pati atėjo į mano namus. 2019 m. balandžio mėnesį man paskambino nepažįstama Rūta iš Kėdainių ir pasakė, kad neseniai buvo užklydusi į nuošalią sodybą, kur įsikūręs Juozo Tumo-Vaižganto ir knygnešių muziejus, jai ten labai patiko, todėl prašo manęs leisti ten susirinkti kėdainiečiams ir įkurti LKD Kėdainių Mikalojaus Daukšos skyrių. Šis netikėtas skambutis ir idėja mane labai nudžiugino, tad netrukus, gegužės 7 dieną, sodybos Ustrūnėje kiemas buvo pilnas svetelių iš Kėdainių krašto. Šis įvykis man pasirodė

didžiai simboliškas: mano pavardė Daukša (kaip kėdainiečio Mikalojaus Daukšos), o skyriaus įkūrimas vyksta Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną. Tad kai po susirinkimo Rūta, išrinkta skyriaus pirmininke, pasiūlė tapti draugijos nariu ir talismanu, nedvejodamas sutikau.

Žmonės, kalbinami įsitraukti į visuomeninę veiklą, neretai atsako: „O ką man tai duos?“ Įdomu, ar pajutote, ką Jums duoda Lietuvių kalbos draugija?

Audrius Daukša. Dažnai žmonės klausia savęs tyliai, o kartais savęs ir kitų garsiai: „Ką man duos ta Lietuva, ką duos bendruomenė, partija ar draugija?“ Man atrodo išmintingiau, didžiadvasiškiau klausti ne tik: „Ką man duos?“, bet ir: „O ką aš galėčiau duoti, kuo aš galėčiau būti naudingas Lietuvai, tautai, bendruomenei, draugijai, pasauliui?“

Regina Lukminienė. Visa draugijos veikla man labai įdomi ir prasminga, ir jei tik renginiai nesusikerta su darbine veikla, stengiuosi juose dalyvauti. Paskaitos, teminės išvykos, pažintys su mūsų klasikais ir jaunais kūrėjais, nuoširdus ir šiltas bendravimas duoda neįkainojamos patirties, žinių, geros emocijos ilgam įkrauna...

Visą laiką labai mėgau skaityti knygas. Draugijoje gaunu postūmį perskaityti naujausias kraštiečių ir kitų autorių knygas, jas aptarti, susitikti su autoriais.

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Pajutau jau nuo pirmojo susitikimo – tai duoda telkiančios bendrystės pajautimą, suvokimą, kad tavo aplinkoje yra žmonių, kuriems rūpi tai, kas ir tau, kad gali atsiskleisti, prisidėti prie prasmingos kalbinės, kultūrinės veiklos, kad esi reikalingas.

Kaip manote, ką Jūs kiekvienas asmeniškai duodate draugijai?

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Draugija gali būti stipri tik tada, kai jos nariai yra aktyvūs. Mūsų draugijos žmonės tokie ir yra: siekiantys daugiau sužinoti, pamatyti, patirti, dalytis su kitais savo darbais, mintimis. Kiek daug čia talentingų, darbščių, įdomių žmonių, kuriems svarbi lietuvių kalba, literatūra, istorija, kultūra: vieni pristato savo poetinę kūrybą, kiti dainuoja ar deklamuoja, rašo akademinis darbus, organizuoja ir veda renginius... Aš asmeniškai inicijavau ir organizavau Kėdainių visuomenei protų mūsų „Lietuvių kalbos vingrybės“, aktyviai dalyvauju draugijos renginiuose.

Regina Lukminienė. Kiek suspėju, stengiuosi dalyvauti draugijos veikloje, renginiuose, noriai prisidedu prie visų iniciatyvų. Su „Jorija“ prisidedame prie įvairių renginių, knygų pristatymų programos. 2020 m. knygos „Lietuvių liaudies žaidimai ir pramogos“ sutiktuvėse su ansambliu draugijai parengėme specialią programą, visus mokėme žaisti knygos autoriaus pateiktus žaidimus.

Draugijoje yra nemažai dainingų žmonių, tad išvykose ar susibūrimuose liaudies daina nuspalvina svarbias akimirkas.

Audrius Daukša. Skaitau knygas, kurias aptarsime, nebijau užduoti nepatogių klausimų lektoriams, drąsiai išdėstau savo požiūrį. Dar mėgstu kiekviena proga (ir be progos) padeklamuoti ir pakomentuoti eilėraščių, tarsi sakydamas: „Paklauskite, o ką apie tai sako poezija?“ Manau, kad poezija turi ne tik gulėti ir dulkėti knygose ar stalčiuose, bet ir būti gyva, nuolat skambėti kasdienybėje. Poezija yra kalbos vainikavimas ir karūnavimas, poezijoje kalba žodinga, vaizdinga, turtinga, prabangi, gyva. Ne veltui sakoma, kad tauta gyva, kol gyvas nors vienas tautos poetas.

Bet pats svarbiausias mano darbas, misija – būti geru draugijos talismanu, Mikalojaus Daukšos aidu. Prisimenu, kaip po Donaldso Kajoko kūrybos vakaro Kėdainiuose, kuriame aš deklamavau ir komentavau poeto eilėraščius, prie manęs priėjo pagyvenęs vyriškis, pats rašantis eiles, ir pasakė, kad žiūrėjo į mane ir klausėsi manęs, galvodamas apie Mikalojų Daukšą...

Yra toks posakis – sėkmės versle raktas: „Pradžioje tu ilgai ir sunkiai dirbi vardui, o paskui geras vardas dirba tau.“ Man pasisekė – gimdamas gavau dovanų gerą pavardę. Bet yra pasakyta ir kita tiesa: „Pažintis įpareigoja.“ Įpareigoja ne tik pažintis, vardas, pavardė, garsi giminė, bet ir žmonių, bendruomenės pasitikėjimas.

Kuriuos savo skyriaus darbus, veiklos sritis laikote prasmingiausiai?

Regina Lukminienė. Kalbos taisyklingumas, normos, jų skleidimas įvairiomis formomis visuomenei, kalbos grožis bei kūrybiškumas, senųjų, iš mūsų krašto kilusių kalbininkų, švietėjų darbų aktualizavimas, dabartinių kėdainiečių kalbininkų bei literatų, švietėjų darbai. Viso to, kas kalbiškai, o ir literatūriškai, kultūrine prasme aktualu, įdomu, prasminga Kėdainių krašte, parodymas bei akcentavimas visiems ir vienas kitam.

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Niekaip negaliu išskirti pačių prasmingiausių renginių. Mano įsitikinimu, visi, o jų per tuos daugiau kaip trejus metus buvo jau daug, – įdomūs, prasmingi, nebuvo nė vieno menkaverčio. Svarbiausia, kad LKD renginiai praturtina ir pajvairina miesto kultūrinį gyvenimą.

Kaip narystė draugijoje dera su kita Jūsų visuomenine veikla?

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Dalyvauju kultūrinėje, lituanistinėje veikloje, o tai artimai susiję ir su veikla draugijoje. Viena veikla papildo kitą.

Regina Lukminienė. Naujos žinios, patirtis, šiltas ir jaukus bendravimas malšina mano vidinį troškulį, suteikia naujų minčių kūrybinei veiklai.

Ir iš šalies stebint Kėdainių skyriaus veiklą, ir susitikus tiesiogiai susidaro įspūdis, kad Jūs šioje draugijoje jaučiatės savi, bendraminčiai. Kas padeda kurti šį jausmą, kaip jis atsiranda?

Birutė Konstanblackaitė-Baltrūnienė. Mes esame ne tik bendraminčiai, bet ir, kaip dažnai sakome, – bendrasieliai. Susibūrė labai šilti, šviesūs, geranoriški žmonės. Mūsų siela ir didžiausia įkvėpėja – pirmininkė Rūta. Tai jos didžiausias nuopelnas, kad taip gerai jaučiamės būdami kartu. Taip pat artumo jausmą kurti padeda išvykos, bendri pasibuvimai neformalioje aplinkoje.

Audrius Daukša. Mūsų skyriuje daug aktyvių narių (daugiau nei trisdešimt), visi savaip gabūs, drąsūs, šaunūs. Tai ne tik profesionalūs savo sričių atstovai, bet ir nuoširdūs, draugiški, bendradarbiaujantys žmonės. Neatsitiktinai ir mūsų feisbuko grupė pavadinta „Kėdainių šaunieji humanitarai“.

Draugija vykdo turiningą, ugdančią veiklą. Tai naujų knygų pristatymai ir aptarimai, susitikimai su knygų autoriais, vertėjais, leidėjais, paskaitos, diskusijos, viktorinos, protų mūšiai, svarbių datų, įvykių, sukakčių minėjimai, ekskursijos, išvykos, kelionės. Nors gyvenu Pānevėžio rajone, bet esu dažnas draugijos renginių dalyvis. Per trejus draugijos veiklos metus pažinau ir pamilau Kėdainius ir jau ne kartą esu viešai pareiškęs, kad save laikau ir kėdainiečiu.

Kaip sudominti Lietuvos visuomenę lietuvių kalba? Kokie kalbos populiarinimo būdai Jums atrodo veiksmingiausi?

Regina Lukminienė. Vis didėjanti dėmesio savo kalbai, savasčiai stoka – didelis sopulys. Mokiniai vis labiau atitolinami nuo savo savasties. Mokyklų programose mažėja lietuvių klasikų kūrybos, beveik nebeliko tautosakos nagrinėjimo. Priklausomybė nuo technologijų, didžiuliai gyvo bendravimo trikdžiai, kalbos sumenkinimas, – visko neišvardysi.

Reikėtų peržiūrėti ir labai rimtai, padedamiems kompetentingų lietuvių kalbos tyrėjų, puoselėtojų įvertinti programas, jas reikšmingai pakoreguoti. Dėmesys savo kalbai, etninei kultūrai turėtų būti visuotinis.

Audrius Daukša. Nežinau, kaip labiau sudominti lietuvių bendruomenę lietuvių kalba, manau, kad tas susidomėjimas turi būti prigimtinis. Juk negali savęs taip stipriai, visapusiškai išreikšti kitomis kalbomis, kaip savo gimtąja kalba.

Nors lietuvių kalba jau daug dešimtmečių yra valstybinė, tačiau skausmingai pastebiu (kaip ir anksčiau Justinas Marcinkevičius) jos prestižo ir vartojimo mažėjimą. Jau dažnai radijo laidose išgirsi, kai laidos dalyvis, kalbėdamas stabteli ir pradėtą mintį tęsia angliškai, lyg norėdamas pasakyti: „Kokia skurdi ta mano gimtoji lietuvių kalba, kaip sunku man lietuviškai pasakyti, ką galvoju.“ Atrodo, kad jei jis ką nors pasakys angliškai, tai bus tiksliau, teisingiau ir stipriau.

Nepagarbą gimtajai lietuvių kalbai rodo ir Lietuvos valstybinis radijas ir televizija: nuolat skamba dainos angliškai (dainų kitomis kalbomis beveik niekada neišgirsi), iki begalybės sureikšmintas menkavertis eurovizijos konkursas, kuriame irgi beveik visi dalyviai dainuoja angliškai.

Baigti noriu Justino Marcinkevičiaus eilėraščiu „Artimas (tautietis)“:

*negirdėtas nematytas
atsistoja šalia ir vaiposi*

vožti jam į dantis

*pasemiu žiupsnelį žemės
lietuviškos aha tos
vienintelės
įpilu pražiodinęs*

*pakramto pamąsto
išspjauna
mėšlas sako*

*atleisk sakau
kai aš kramčiau
buvo lyg ne*

Birutė Konstanblackaitė–Baltrūnienė. Manau, kad kaip ir visos vertybės, taip ir kalbinės nuostatos pirmiausia formuojamos šeimoje ir mokykloje. Kalbėti apie lietuvių kalbą, ją skleisti, be abejo, reikia. Juk vienas iš LKD tikslų yra ugdyti visuomenės kalbinį sąmoningumą, pasididžiavimą savo kalba ir kultūra. Dabar Lietuvoje labai populiarūs, įtraukiantys daugybę žmonių yra protų mūšiai, viktorinos, įvairūs rinkimai (gražiausių pavadinimų, vietovardžių, Metų žodžio, Metų posakio ir pan.). Tokie kalbos populiarinimo būdai, manau, yra ir patrauklūs, ir veiksmingi. Dar galvoju apie reklamą, kuri šiais laikais turi didelę galią. Gal reikėtų pasinaudoti jos teikiamomis galimybėmis ir lietuvių kalbai populiarinti?

Ačiū LKD Kėdainių Mikalojaus Daukšos skyriaus nariams už pokalbį ir atskleistas asmeninės patirties akimirkas. Kviečiame ir kitus LKD skyrius papasakoti apie savo veiklą ir joje dalyvaujančius žmones.

Kalbėjosi RITA URNĖŽIŪTĖ

Pedagogo užrašai

Kūrybinį konkursą „Mūsų kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ apibendrinant

Dažnai pasakome: seni geri laikai, senas geras draugas. Senas – tai laiko patikrintas, patikimas. O ar galėtume pasakyti: senas, puoselėjantis tradicijas renginys? Puiku, kad yra ir toks. „Lituanistų sambūrio“ ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, Lietuvių kalbos instituto bei Lietuvių kalbos draugijos rengiamas kūrybinis konkursas „Mūsų kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ tampa gera tradicija, kviečiančia mokinius pasidomėti kalbine kultūrine gyvenamąja aplinka.

Jo tikslas – skatinti mokinius tirti savo gyvenamosios aplinkos kalbinį kultūrinį kraštovaizdį (vietovardžius, gatvių pavadinimus, viešąsias iškabas, įstaigų pavadinimus, atminimo ženklus, paminklus, atminimo lentas ir pan.) bei plėtoti kalbinę, kūrybinę raišką (tekstu, garsu, vaizdu, fotografija, trumpais filmais ar kitais būdais) ir šitaip atskleisti mintį, koks svarbus yra mūsų paveldas tautinei tapatybei suvokti. Norint stiprinti Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų 1–12 klasių mokinių kalbinę ir kultūrinę savimonę, asmeninį ryšį su lietuvių kalba bei tautinės tapatybės suvokimą, kilo mintis įtraukti į konkursą ir užsienio lituanistines mokyklas.

Jame galėjo dalyvauti visų amžiaus grupių Lietuvos ir užsienio lituanistinių mokyklų mokiniai: 1–4 kl. ir 5–8 kl. mokiniai bei I–IV kl. gimnazistai. Pateikta ir individualių, ir mokinių grupių atliktų darbų. Tai buvo įvairios formos kūriniai: filmai, interviu, esė, rašiniai, komiksai, koliažai, piešiniai, nuotraukos ir kitokie darbai, kuria nors pasirinkta tema: 1. Gyvenamosios vietovės kalbinis kultūrinis kraštovaizdis; 2. Lietuvių kalba – mano kalba; 3. Šeimos, giminės pasakojimai apie lietuvių kalbos išlaikymą; 4. Mano krašto kultūros asmenybė.

Konkurso pradžia buvo paskelbta 2022 m. spalio 28 d., mokinių darbų laukta iki 2022 m. gruodžio 1-osios.

Organizatorius pasiekė daugiau kaip 150 mokinių darbų. Nors konkursas tarsi nu-teikia rungtis ir varžytis, tačiau vertinant mokinių darbus norėjosi tiesiog džiaugtis dalyvių kūrybingumu ir troškimu papasakoti apie savo gyvenamąją aplinką, iškilias epochą reprezentuojančias asmenybes. Mokiniai sugalvoja aktualių analizės aspektų. Vieni buvo linkę vaizdingu žodžiu perteikti gimtines grožį, pasakoti, piešti, kitiems rūpėjo tirti, aiškinti vietovardžių kilmę, tretį tarsi metraštininkai stengėsi dokumentuoti ekskursijas, renginius. Nemaža dalyvių siekė būti šiuolaikiški ir jungė pasakojimą su vaizdų kūrimo menu.

Darbų atkeliavo iš visų Lietuvos etnografinių kampelių (Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos, Sūduvos), iš sostinės, didesnių ar mažesnių Lietuvos miestų ir miestelių bei kaimų. Kai kurie mokiniai konkurse dalyvauja nebe pirmus metus. Ypač aktyvūs Trakų r. Aukštādvario mokyklos darželio „Gandriukas“ ugdytiniai, Širvintų r. Mūsninkų

Alfonso Petrulio gimnazijos, Varėnės r. Merkinės Vinco Krėvės gimnazijos mokiniai. Kaip tik iš jos buvo atsiųstas gražus rašinys „Tiems, kurie nebijo svajoti“.

Galėtume pajuokauti, kad kai kuriems mokiniams pasisekė: jie gyvena ypatingame knygnešių krašte ar istoriškai svarbiame Lietuvos kampelyje, kur buvo sprendžiamas krašto ar tautos likimas. Penktokas Gediminas Palionis iš Pānevėžio Kazimiero Paltaroko gimnazijos siekė parodyti, kaip Panevėžys susijęs su kalbininkais Juozu Balčikoniu, Kazimieru Būga, Petru Būtėnu, Jonu Jablonskiu, Leonu Kuodžiu.

Labai paveikus Kirilo Maslabojevo ir Pijaus Kardelio filmas apie Vėdiškes (Ignalinos r.) „Dešimt minučių apie gyvenimą“. Apie mažai kam žinomą vietą kalbama paprastai, aiškiai, jautriai. Beje, sužavėjo pasakotojo įtaigus ir malonus balsas, tartis ir kirčiavimas.

Originalus pasirodė Vilniaus Mykolo Biržiškos gimnazijos mokinių darbas apie Vilniaus Naujāmiesčio ir Šeškinės rajonus ir bendruomenių iniciatyvą garsinti savo gyvenamąją vietą šiuolaikiškai – žymint grotažymę. Darbų autoriai siekė įrodyti gyveną nepaprastoje ir ypatingoje Lietuvos vietoje: reikia tik apsidairyti ir atidžiai įsižiūrėti, o tada įsitikini, kad ne vieta puošia žmones, bet žmonės vietą.

Konkūrsė gali dalyvauti įvairių ugdymo įstaigų (profesinių mokyklų, dienos centrų, vaikų darželių ir pan.) atstovai. Džiaugiamės, kad į jį įsitraukia ir dailės mokyklų mokiniai. Labai svarbu, kai kalbinis konkūrsas suvokiamas ne tik kaip duoklė kalbai ir pagarba istorijai, bet kreipiamas dėmesys ir į raišką, vizualumą.

Pagirtini Krekenavės Mykolo Antanaičio gimnazijos mokinių prasmingi darbai apie krašto žymias vietas ir nusipelnusias asmenybes. Labai įdomus pasirodė Vilniaus Simono Daukanto gimnazijos mokinės Beatričės Ališauskaitės koliažas iš laikraščių apie Lietuvos kunigaikščius Vytautą, Kęstutį ir Traidenį, kurių vardais pavadintos Žvėryno gatvės. Taigi laisvė rinktis žanrą ir priemones tikrai reikšminga.

Pastebėjome, kad mokiniai noriai bendradarbiauja su mokytojais, įsiklauso į jų patarimus, siekia aktualizuoti temą. Pavyzdžiui, susieja kalbinį kultūrinį kraštovaizdį su 2022 m. paskelbtais Sūduvos metais (puikus tiriamasis Šakių „Žiburio“ gimnazijos Gabrielės Žemaitytės darbas „Zanavykų krašto vietovardžiai“, į kurį sudėti vietovardžiai nuo A iki Z) arba kalbama apie rašytoją Ievą Simonaitytę, kurios metus Lietuva taip pat minėjo 2022-aisiais.

Pagirtina, kad parengti darbai atitinka mokinių amžių. Geras pavyzdys galėtų būti Vilniaus Jono Pauliaus II progimnazijos trečiokai. Kolektyvinis devynių pradinukų kūrinys – kruopščiai atliktas namų darbas: nupiešti savo gatvę, pasidomėti, kodėl ji taip pavadinta, kokių svarbių objektų joje esama.

Deja, kartais paskubama, neįsigilinama į pradinį sumanymą ir idėja realizuojama kiek skubotai – didelė klasės dalis tiesiog atsiunčia po nuotrauką be jokio komentaro. Tókiu atveju galima būtų sukurti koliažą. O darbai, kai daugybės mokinių rankų sukuriamas kūrinys, tikrai vertingi. Ir informatyvu, ir estetiškai atlikta. Pavyzdžiui, Airijos Kavano lituanistinės mokyklos „Gintarėlis“ 6–9 kl. mokiniai parengė

plakatą „Lietuvių kalbos tarmės ir patarmės“. Plakate pavaizduotas pasaulio žemėlapis ir „Ryanair“ lėktuvas, skraidinantis tarmes, tarsi sako, kad Lietuva šiandien iš visur pasiekama, o meilę jai širdyje gali nešiotis net ir būdamas toli.

Vieni konkurso darbai išbaigti, apgalvoti. Kiti labai jausmingi, sugulę į eilėraščio posmus. Kartais iliustruoti piešiniais ar prasmingais simboliais. Yra filmukų, kuriuose artistišškai deklamuojama mokyklos bibliotekoje, vaikstant po miesto grindinį ar jaukiame gamtos prieglobstyje. Įdomūs ir darbai, primenantys reportažą ar žurnalisto kuriamą interviu.

Konkurso dalyviai iššniukštinėjo įvairių vietovių įžymybes. Pānevėžio Kazimiero Paltaroko gimnazijos mokiniai siekė išgarsinti Stėtiškių kaimą, žaismingai šnekino net šunį, norėdami sužinoti daugiau apie čia praeityje veikusį aerodromą. Klaipėdos „Saulėtekio“ progimnazijos penktokas Domantas Šimkaitis pateikė enciklopedinių žinių apie Klaipėdos tiltus, jų vardus. Džiugino Prienų r. Balbiėriškio pagrindinės mokyklos mokinės Egidijos Bingerytės rašinys „Džukų čiulbėjimas“, kuriame tarminis kalbėjimas lyginamas su paukščių giesme. Visai kitokių įspūdžių kėlė Klaipėdos „Saulėtekio“ progimnazijos mokinio Styvo Vizberkio rašinys „Lietuvių kalba – mano kalba“, kurio autorius, septynerius metus gyvenęs Airijoje, rašė: „Aš vienas tų, kurie grįžo namo. Rašau *namo*, nes kuo toliau, tuo labiau suprantu, kad Lietuvoje mano šaknys, kad esu tautos dalis, esu amžiams susietas giminystės ryšiais.“ Iš pradžių jam posakiai *galvą guldyti, skraidyti padebesiais, užmerkti akis* kėlė keblumų, nes buvo suprantami pažodžiui, tik vėliau jis pajutęs šių frazeologizmų reikšmę ir grožį.

Šiomet nebuvo gausu komiksų, tačiau įstrigo atmintin Medos Kazlauskaitės, Jurbarko r. Serėdžiaus Stasio Šimkaus mokyklos–daugiafunkcio centro aštuntokės, piešiniais papasakota istorija apie Serėdžiaus krašto kultūros asmenybę – daraktorių, tautosakos rinkėją ir švietėją Praną Viraką. Ne mažiau įdomus pasirodė tarsi pėdsakais atliktas darbas – Biržų „Aušros“ pagrindinės mokyklos mokinės Vestinos Kėželytės „Totorių ir karaimų pėdsakai Biržų istorijoje“.

Konkursas skatino prisiminti žmones, kurie šalia mūsų gyveno, buvo tylūs, ramūs, santūrūs, dirbo kasdienį darbą, tarsi neišsiskyrė iš kitų. Galbūt todėl pasirodė įdomus Radviliškio r. Pociūnėlių pagrindinės mokyklos mokinio Tito Grigarenko plakatas apie trumpai gyvenusią mokytoją Genovaitę Dubauskaitę ir jos sukurtą eilėrašį „Paskutinis mokyklos valsas“.

Malonu atrasti pašnekesio vertą giminės žmogų. Vilkaviškio Salomėjos Nėries pagrindinės mokyklos šeštokė Ugnė Kojutytė šnekino savo močiutę, o mes turėjome progą sužinoti, kad *kamašiai* yra batai, *šnuralka* – liemenė, *grungė* – skalbyklė, *rundelis* – samtis, *mazgotė* – pašluostė ir kt. Ypač sužavėjo pristatymo būdas: ne tik pasakoti, bet ir rodyti viską mediniame makete (galėtų būti puiki idėja mokytojams kalbėti apie archaizmus). Originalaus kūrybiškumo, imituojantis mūsų klasiką Kristijoną Donelaitį, pasirodė Vilkaviškio r. Kazimiero Baršausko mokyklos–daugiafunkcio centro 10 kl.

mokinių Tomo Josiuko ir Ramūno Ramanausko eiliuotas tekstas „Pasižvalgymas po apylinkes donelaitiškai“.

Ylaktius garsino Skuodo gimnazijos mokinių darbai. Vienuoliktokas A. Bertulis pasakojo apie Ylakių upelius ir juos išradingai sudėliojo į mandalos figūrą. Gabrielė Razmaitė patyrinėjo Pāluobės, Medsėdžių, Šulpetrių, Strėliškių, Gaīliškių ir daugybės kitų kaimų pavadinimų kilmę.

Svarbus istorinės atminties akcentas yra Holokausto tema. Elektrėnų profesinio centro mokiniai papasakojo apie Semeliškių tragediją, kai buvo nužudyta 96 žydų tautybės kaimo gyventojai, ir apie išgelbėtą vienos laimingosios mergaitės gyvenimą, kai lietuvė moteris paslėpė skarele jos juodus garbanotus plaukus.

Marijampolės profesinio rengimo centro Kudirkos Naūmiesčio skyriaus mokinė Gabija Kunskytė pasakojo apie Šakių rajono Panóvių kaimą. Kalbėjo, kad priešais Panóvius yra Rusija. Seniau šis kaimas vadinosi Ožkinė. Iškabos liko, o kalba nyksta, ją teršia įvairūs supirkėjai ir pardavėjai, kurie nejaučia atsakomybės ir rašo bet ką ir bet kaip.

Vienas konkurso dalyvis rašė apgailėstaujamas, kad žmonės ir mūsų apleistos gyvenamosios vietos tarsi tampa nykstančia rūšimi, nueina praeitin, tampa užmirštos. Ir tada aplankė mintis, kad taip neatsitiks, jei kalbėsime apie tai, rašysime, tirsime, prikelsime, rekonstruosime ir taip atkursime savo atmintį. O stimulus nepamiršti tautos istorinio ir kultūrinio paveldo yra kūrybinis konkursas „Mūsų kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“. Aprašyti Lietuvoje tikrai yra ką.

Kalbinu konkurso komisijos pirmininkę Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorę Aušrą Martišiūtę-Linartienę prašydama pasidalyti įspūdžiais ir įžvalgomis.

Esate sakiusi, kad svarbiausias kriterijus, vertinant mokinių konkurso „Mūsų kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ darbus, yra paveikumas. Tad kókius darbus galima būtų vadinti paveikiais 2022–2023 m. konkurse?

Paveikumas randasi, kai mokinys yra suinteresuotas papasakoti žodžiu ar vaizdu tai, kas jam yra svarbu, įdomu, ką jis būtinai nori pasakyti ar parodyti kitam. Tokie darbai yra tarsi įelektrinti autoriaus nuoširdaus užsidegimo, o adresatui tai suteikia atradimo džiaugsmą. Daugelyje darbų jaučiau tą įelektrinimą, su džiaugsmu atvėriau sau daugybę dalykų. Dėl to šis konkursas teikia džiaugsmo ir vertintojams, ir, tikiuosi, dalyviams, jų mokytojams. Tikrai labai daug darbų yra paveikūs, nustebinantys, todėl vieno ar keleto išskirti negalėčiau. Ir tai yra puiku.

Kuris darbas ar darbai įstrigo Jūsų atmintin? Kodėl?

Atmintin įstrigo filmas apie Vėdiškius „Dešimt minučių apie gyvenimą“ (kūrybinė grupė: Kirilas Maslabojevas, Pijus Kardelis, Neringa Mudėnienė). Įtraukė filmo nuotaika, pasakojimas, vaizdo neilustratyvumas, nuoširdumas. Norisi pažiūrėti dar kartą.

Ką patartumėte konkūrsu dalyviams, jei jie norėtų dalyvauti konkūrsuose kitais metais? Ko patinkėtumėte?

Patarčiau surasti savo aplinkoje tai, kas nėra savaime suprantama, nėra aišku, ir pamėginti kelti klausimus, ieškoti atsakymų į juos ir išsirinkti tinkamiausią būdą, kaip šiuo atradimu pasidalyti su kitais. Svarbu norėti sužinoti, suprasti, pajauti pačiam ir suteikti atradimo džiaugsmą kitam.

Nerilės Rakickaitės piešinys „Elektrėnų savivaldybės lietuviškiausių vietovardžių žemėlapis“

Tad galima teigti, kad mokinių konkūrsu darbai pranoksta rengėjų lūkesčius. O ši apžvalga tėra tik mėginimas apibendrinti dalyvių – mokinių ir mokytojų – nuveiktą prasmingą darbą. Dėkojame visiems: konkūrsu sumanytojams, dalyviams, vertintojams. Iki susitikimo kitais metais. Skelbiame laimėtojus ir konkūrsu talkininkų – Valskybinės lietuvių kalbos komisijos, Lietuvių kalbos draugijos – apdovanotus dalyvius.

2022 m. kūrybinio konkurso „Mūsų kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ laureatai

1–4 klasės

1 vieta

Emilija Karnauskaitė (Kretingos r. Kūlpėnų Motiejaus Valančiaus pagrindinė mokykla, 2 kl., mokytoja Alma Daškevičienė). Rašinys „Mano kalba“.

2 vieta

Lukas Baranovas, Eivintas Dulksnius, Tajus Ivanauskas, Paula Pašakinskaitė, Aironas Stankevičius (Biržų „Aušros“ pagrindinės mokyklos Pāpilio pagrindinio ugdymo skyrius, 4 kl., mokytoja Vita Januševičienė). Filmą „Pakalninė“.

3 vieta

Adrianas Leženko (Vilniaus Jono Pauliaus II progimnazija, 3 kl., mokytoja Gražina Vilkanecienė). Kūrybinis darbas „Jokūbo Jasinskio gatvė“.

LKD apdovanojo Vilniaus Jono Pauliaus II progimnaziją už darbą „Dovana Vilniui“ (mokytoja Audronė Nastajienė), VLKK – Vievio Jurgio Milančiaus pradinės mokyklos 3a kl. mokinę Nerilę Rakickaitę už piešinį „Elektrėnų savivaldybės lietuviškiausių vietovardžių žemėlapis“ (mokytoja Virginija Davidavičienė).

5–8 klasės

1 vieta

Egidija Binderytė (Prienu r. Balbiėriškio pagrindinė mokykla, 7 kl., mokytoja Rita Šalčiūtė). Rašinys „Dzūkų čiulbėjimas“.

2 vieta

Domantas Šimkaitis (Klaipėdos „Saulėtekio“ progimnazija 5 kl., mokytoja Nijolė Žukienė). Esė „Tiltai irgi turi vardus“ ir nuotraukos.

3 vieta

Mariya Shramkova (Neringos gimnazija, 8 kl., mokytoja Rima Petraitytė). Rašinys „Mano tėtis – Neringos kultūros žmogus“.

LKD apdovanojo Vilkaviškio Salomėjos Nėries pagrindinės mokyklos 6 kl. mokinę Ugnę Kojutytę už filmą „Mano krašto kultūros asmenybė“ (mokytoja Vaida Krikščiūnienė) ir Panevėžio Kazimiero Paltaroko gimnazijos 7 kl. mokinę Viltę Masiokaitę už komiksą apie parduotuvių pavadinimus. VLKK taip pat apdovanojo Viltę Masiokaitę ir Klaipėdos „Saulėtekio“ progimnazijos 5a kl. mokinę Marcijoną Noreikaitę už rašinį „Gyvenamosios vietos kalbinis kultūrinis kraštovaizdis“ (mokytoja Nijolė Žukienė).

9–12 klasės

1 vieta

Agnė Jocytė (Varėnės r. Merkinės Vinco Krėvės gimnazija, IV kl., mokytoja Asta Tarailienė). Rašinys „Suskaičiuokite tylą“.

2 vieta

Tomas Josiukas ir Ramūnas Ramanauskas (Vilkaviškio r. Kazimiero Baršausko mokykla-daugiafunkcis centras, 10 kl., mokytoja Birutė Zaveckienė). Eilėraštis „Pasižvalgymas po apylinkes donelaitiškai“.

3 vieta

Gabrielė Žemaitytė (Šakių „Žiburio“ gimnazija, III kl., mokytoja Danutė Aniulienė). Rašinys „Zanavykų vietovardžiai“.

LKD 1 vietą šioje grupėje skyrė Ugnei Lekavičiūtei (Šakių „Žiburio“ gimnazija, IIc kl., mokytoja Danutė Aniulienė) už darbą „Zanavykų krašto gėlių darželiai“, 2 vietą Gretai Leigaitei (Vilniaus Mykolo Biržiškos gimnazija, IVg klasė, mokytoja Nijolė Toleikytė) už darbą „Kaip grotąžymės padeda kurti bendruomenes“ ir Kamilei Venckutei (Viešosios įstaigos Pranciškonų gimnazijos IVGb klasė, mokytoja Irma Šedienė) už filmą „Mano krašto kultūros asmenybė“, 3 vietą – Erikai Raišutytei (Kretingos r. Salantų gimnazija, 3G klasė, mokytoja Adelė Žeimytė) už darbą „Ketvirtos kartos medžio meistras iš Salantų“, Elektrėnų profesinio rengimo centro mokiniams už filmą „Semeliškių gyventojų paslaptys“ (mokytojai Birutė Misiūnienė, Viktoras

Misiovičius, Asta Jokšienė) ir Justui Būtai (Skuodo r. Ylakių gimnazija, G3 kl., mokytoja Lidija Drukteinienė) už darbą „Kai kurie žemaitiškieji miško pavadinimai“.

VLKK apdovanojo Šiaulių Didždvario gimnazijos 1y klasės mokinių filmą apie Šiaulius (mokytoja Jūratė Stancelienė).

Lituanistinės mokyklos

San Fransisko lituanistinės mokyklos „Genys“ 1–3 kl. mokiniai už piešinius „Lietuvių kalba – mano kalba“ (mokytoja Agnė Adukaitė-Aklifazla).

Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos 2–3 kl. mokiniai už piešinius (mokytoja Irena Balulienė).

Pūnsko Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos 5 kl. mokiniai už komiksą „Lietuvybė Pūnsko Seinų Suvalkų trikampyje“ ir 8 kl. mokiniai už komiksą „Tas laisvės nevertas, kas jos negina“ (mokytoja Vida Uzdilienė).

Airijos Kavano lituanistinės mokyklos „Gintarėlis“ 6–9 kl. mokiniai už piešinius „Lietuvių kalba – mano kalba“ (mokytoja Rūta Keršienė).

LKD taip pat apdovanojo Pūnsko Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos aštuntokus ir San Fransisko lituanistinę mokyklą „Genys“, VLKK – Pūnsko Dariaus ir Girėno pagrindinės mokyklos penktokus.

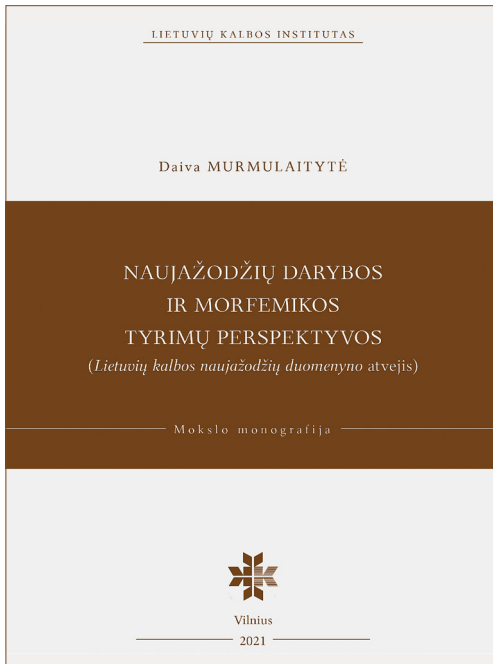
Konkurso vertinimo komisijos narė IRENA BALTAKIENĖ

Apžvalga	<p>Daiva Murmulaitytė. Naujažodžių darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos (Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno atvejis).</p> <p>Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021. 184 p.</p>
-----------------	---

Siekdama, kad neprasprūstų pro akis, noriu skaitytojų dėmesį atkreipti į kiek anksčiau (2021) pasaulį išvydusią Daivos Murmulaitytės monografiją „Naujažodžių darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos (Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno atvejis)“. Tai yra knyga, skirta 2011 m. pradėtam kurti ir nuolat pildomam Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynui (toliau ND arba Duomenynas) bei jo teikiamoms tyrimo galimybės aptarti. Čia primintina ir Agnės Aleksaitės publikacija „Kokios naujažodžių darybos tendencijos?“ (*Gimtoji kalba*, 2022, nr. 9, p. 5–10), kurioje pateiktos kai kurios išvalgos iš

2022 m. apgintos straipsnio autorės daktaro disertacijos „Lietuvių kalbos naujažodžių daryba (2011–2019 m. *Naujažodžių duomenyno* pagrindu)“ (mokslinė vadovė Daiva Murmulaitytė). Šiuo metu ND jau yra daugiau antraštinių naujažodžių ir iliustracinių pavyzdžių, negu jų buvo rengiant disertaciją ir monografiją: 2022 m. pabaigoje Duomenyne buvo aprašyta 7920 naujažodžių, o rengiant monografiją (2020 m. lapkriūtį) ND buvo daugiau negu 6300 naujažodžių.

Monografijos autorė Daiva Murmulaitytė yra žodžių darybos specialistė, nuosekliai tirianti naujažodžius (tarp jų ir naujadarus). Ši knyga

yra įvairių su ND susijusių autorės tyrimų tąsa, rezultatas. Naudodamasi ND medžiaga, ji pasirinko tirti lietuvių kalbos naujadarą ir Duomenyną parodyti kaip žodžių darybos ir morfemikos tyrimų šaltinį. Knygos autorė puikiai susipažinusi su kitų tą patį tyrimo objektą pasirinkusių mokslininkų darbais, įsigilinsi į ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje atliekamus žodžių darybos, neologijos, kontaminacijos ir kt. tyrimus. Norintieji plačiau pasidomėtu vienokia ar kitokia knygoje pateikiama informacija gali pasinaudoti nurodyta įvairiomis kalbomis publikuota literatūra (sąrašė 111 pozicijų).

Monografiją sudaro įvadas, dvi dalys, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašai. Santrauka anglų kalba (vertė Jovita Bagdonavičiūtė) leidžia naujadara, duomenynais ir kt. besidomintiems kitakalbiams skaitytojams susipažinti su pagrindiniais Daivos Murmulaitytės tyrimo rezultatais ir išvaidomis. Moksliniu stiliumi parašytos ir puikiai suredaguotos monografijos turinys labai apgalvotas ir nuoseklus. Pirmoje monografijos

dalyje („*Naujažodžių duomenynas* – naujadarų šaltinis ir jų tyrimo priemonė“) rašoma apie ND kaip naujadarų sancaupą ir naujadarų tyrimo priemonę. Čia pristatytos Duomenyne pateikiamos naujažodžių rūšys, aptariami leksiniai ir semantiniai naujadarai, atgijusi leksika, o daugiausia dėmesio skiriama darybiškai nagrinėtiniems naujažodžiams, koncentruojamasi į ND žodžių darybos ir morfemikos duomenis ir į ND bazės pritaikymo išsamiai naujažodžių darybos analizei klausimą. Antroje monografijos dalyje („*Naujadaros tyrimo kryptys ir bandomieji tyrimai*“) pristatomi naujadarų darybos polinkiai, išsamiau kalbama apie daiktavardžių naujadarą ypač daug dėmesio skiriant dūrybai (jos dėsningumams, tipams, dūrinių pamatinių kamienų morfeminei sudėčiai, klasifikacijos problemoms). Labai vertingu dalyku laikytina tai, kad knygoje analizuojami ne tik naujadarai, t. y. morfologinės žodžių darybos būdu atsiradę naujažodžiai, bet ir kontaminantai, t. y. nemorfeminiu būdu sukurti dariniai: supažindinama su kontaminacijos sąvoka, aptariami kontaminantais laikytini dariniai, rašoma apie probleminius atvejus, numatomos tolesnės kontaminantų tyrimo gairės. (Pasakytina, kad Daiva Murmulaitytė yra viena iš nedaugelio Lietuvoje kontaminaciją tyrinijančių mokslininkų.) Antra knygos dalis taip pat skirta ir naujažodžių darybinių ryšių (darybos lizdų, darybos kategorijų, darybos tipų, leksinių semantinių grupių) tyrimams aptarti ir pristatyti. Skaitytojams itin pravartu tai, kad skyriai baigiami apibendrinimais, o visa monografija – pagrįstomis, su analize koreliuojančiomis išsamiomis išvadomis. Atskirai minėtinos iliustratyvios, tekstą papildančios 18 lentelių ir 12 paveikslų – jų duomenys skaitytojams itin pravartūs ir gali būti panaudoti įvairiais tikslais. Autorė, svarstydamą vieną ar kitą aspektą, nenutyli ir diskusinių klausimų, parodo iškylančias problemas, siūlo galimus sprendimus, taigi monografijoje ne tik apžvelgiama, kas

padaryta, bet ir labai motyvuotai, preciziškai parodomi nevienodumai, ND pildymo, tobulinimo, pritaikymo įvairaus pobūdžio tyrimams aspektai ir galimybės. Visada ir visur knygoje rašoma ne aptakiai, o pateikiant konkrečių pavyzdžių. Tiek monografijos visuma, tiek atskiros dalys gali būti naudingos įvairiems tikslams, pavyzdžiui, norintys susipažinti su morfologinės darybos dariniais gal rinktis skaityti vieną skyrių, besidomintys kontaminacija gali skaityti kitą, kam rūpi naujadarų dūryba, gali studijuoti tam skirtą skyrių, kas domisi atskiromis darybos kategorijomis (įrankių pavadinimų, pavadinimų

pagal lyties skirtumą) atitinkamai gali pasirinkti jų analizei skirtus skyrius ir pan. Monografija pravarti ir praktiškai – joje pateikta medžiaga, įžvalgos, pasiūlymai gali prisidėti tobulinant ir toliau pildant ND – didžiausią lietuvių kalbos naujažodžių šaltinį. Darbas laikytinas reikšmingu indėliu į žodžių darybos, neologijos (iš dalies ir leksikologijos, leksikografijos) mokslų raidą. Ir nors knyga iš esmės skirta mokslininkams, ji galėtų būti įdomi ir apskritai naujažodžiais, naujadarais, duomenynais besidomintiems skaitytojams – dėstytojams, studentams, mokytojams.

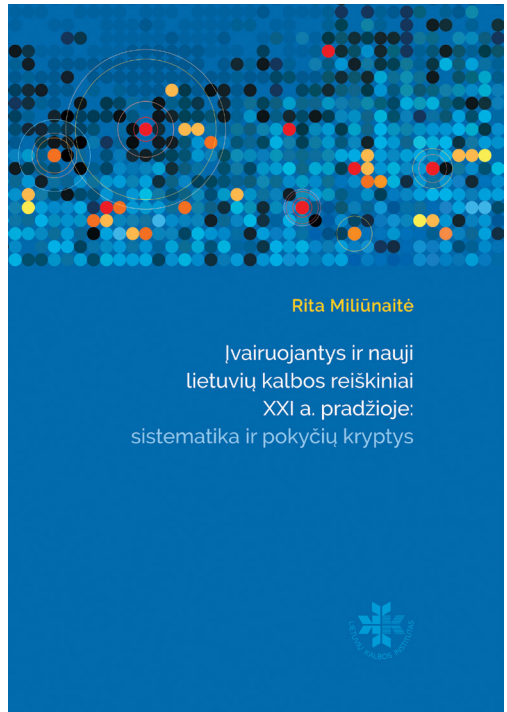
JOLANTA VASKELIENĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija

Apžvalga

Rita Miliūnaitė. **Įvairuojantys ir nauji lietuvių kalbos reiškiniai XXI a. pradžioje: sistematika ir pokyčių kryptys.** Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2022. 720 p.

Visiems žinoma, kad gyva kalba nuolat kinta, taigi joje visą laiką randasi įvairių (fonetinių, akcentinių, leksikos, morfologijos, žodžių darybos, sintaksės) variantų. Variantiškumas – galėjimas tokį pat ar panašų turinį perteikti skirtingais raiškos būdais – yra nenutrūkstamas procesas, traukiantis pasaulio ir lietuvių mokslininkų dėmesį. Variantiškumu nuosekliai domisi produktyvi lietuvių mokslininkė Rita Miliūnaitė. Šiam reiškiniui yra skirta kalbininkės monografija „Dabartinės lietuvių kalbos vartosenos variantai“ (2009), kurioje aptarta vartosenos sąvoka ir požymiai, variantiškumo samprata, apraiškos, santykiai ir kt., o 2022 m. pabaigoje pasaulį išvydo šios knygos tęsinys – didelės apimties monografija, kurioje žvilgsnis nukreiptas į naujus ir įvairuojančius (taigi variantiškus) XXI a. pradžios lietuvių kalbos reiškinis. Autorės žodžiais tariant, „šioje knygoje pateikiamas sisteminis požiūris į kaitą dabartinės viešosios lietuvių kalbos vartosenos

sluoksni“ (p. 9). Tyrimui Rita Miliūnaitė parengė įvairuojančių ir naujų kalbos reiškinių sąvadą (toliau Sąvadas) – šiuo metu funkcionuojančios, kintančios viešai vartojamos lietuvių kalbos ir jos normų atspindį, kuris pravartus tiek moksliniais, tiek praktiniais tikslais.

Visada (ne išimtis ir šis kartas) žavi Ritos Miliūnaitės kaip mokslininkės branda, pasirengimo lygis, taiklios įžvalgos, įvairiapusiškumas, gebėjimas įvairių lygmenų kalbos reiškinius tirti skirtingais pjūviais ir iš įvairių žiūros kampų. Monografiją (be pratarmės, iliustracijų, lentelių sąrašų, santrumpų ir sutartinių ženklų paaiškinimo bei įvairuojančių ir naujų kalbos reiškinių sąvado lentelių sąrašo) sudaro trys dalys, išvados, skyrelis „Pabaigos žodis“, kuriame pateikiamos ir tolesnių tyrimų gairės, šaltinių ir literatūros sąrašai. Knygoje mokamai remiamasi įvairiomis kalbomis paskelbta literatūra (jos 281 pozicijos sąrašas pravers analogiškais tyrimais besidomintiems mokslininkams ar skaitytojams, norintiems gauti daugiau vienokio ar kitokio pobūdžio informacijos). Su tyrimų duomenimis gali susipažinti ir lietuviškai neskaitantys žmonės (santrauką į anglų kalbą išvertė Vaida Kavaliauskaitė–Ožalinskienė, p. 704–718).

Šią monografiją galima skaityti ne tik visą, bet ir dalimis (priklausomai nuo to, kuo domimasi, ko ieškoma), nes atskiros dalys ir susijusios, ir sąlygiškai savarankiškos. Tie, kam rūpi tiriami duomenys, jų šaltiniai, atranka, klasifikavimo principai ir iššūkiai, Sąvado sandara, jo teorinė vertė bei praktinės pritaikymo galimybės, rinksis pirmą dalį („Įvairuojančių ir naujų kalbos reiškinių sistematikos kūrimas“), kam rūpi pats Sąvadas ir jame pateikiami įvairuojantys leksikos, žodžių sandaros, morfologijos ir sintaksės reiškiniai, studijuos antrą (didžiausią) knygos dalį („Įvairuojančių ir naujų kalbos reiškinių sąvadas ir jo aprašas“), norintys sužinoti apie Europos bendrinių kalbų (tarp jų ir lietuvių) dinamiką ir raidos aspektus, siekiantys detaliau susipažinti

su lietuvių bendrinėje kalboje išryškėjusiomis kaičiųjų kalbos reiškinių pokyčių kryptimis studijuos trečią knygos dalį („Bendrinės kalbos ir jos reiškinių dinamika“). Monografijoje nuo konkrečių pavyzdžių analizės einama prie pamatuotų apibendrinimų, išsamių išvadų, kuriomis (net ir detaliai neskaičius visos knygos) galima pasinaudoti kaip patikimu šaltiniu. Neabejotinai ši monografija bus vienas iš kertinių veikalų apie dabartinę lietuvių kalbą, ja remsis įvairius kalbos lygmenis, variantiškumą, normas, kalbos atmainas ir kt. tiriantys mokslininkai (leksikologai, morfologai, žodžių darybos ir sintaksės specialistai, normintojai, redaktoriai ir pan.). Be to, manau, kad Ritos Miliūnaitės knyga turėtų paskatinti domėtis ir aktyviau naudotis lietuvių kalbos išteklių informacinėje sistemoje „E. kalba“ pateiktais šaltiniais – Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynu, kurio sumanytoja ir sudarytoja yra aptariamą monografijos autorė, eKP duomenų baze ir kt. (Primenu, kad šioje informacinėje sistemoje vienoje vietoje pateikiama daug patikimų ir naudingų išteklių, kuriais gali ir turėtų naudotis visi lietuvių kalbos vartotojai.) Kaip ir visi Ritos Miliūnaitės veikalai, monografija parašyta moksliniu stiliumi, aiškiai, knyga puikiai suredaguota, joje gausu skaitytojams itin pravačių paveikslų (iš viso 56) ir lentelių (iš viso 36) – juose pateikti duomenys iliustratyvūs, padeda geriau įsivaizduoti ir suvokti tai, apie ką kalbama tekste. Ir nors knyga gali būti sunkiau suprantama ne kalbotyros specialistams, tikiuosi, kad joje pateiktos įžvalgos pasieks ir plačiąją visuomenę, nes jos atstovai ir yra variantų kūrėjai. Taigi visiškai pritariu autorės teiginiui, kad šis veikalas (ypač Sąvadas) yra „būtina tolesnių bendrinės kalbos variantiškumo tiriamųjų darbų sąlyga ir atspirties taškas. Kitaip tariant, Sąvadas reikalingas norint tirti vartosenos pokyčius ir polinkius.“ Ši Ritos Miliūnaitės monografija neabejotinai užtikrina tolesnių tyrimų galimybes.

JOLANTA VASKELIENĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija

Kronika

Lietuvių kalbos draugijoje

Vasario 8 d. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete surengta kalbininko **Zigmo Zinkevičiaus (1925–2018) atminimo popietė**. Zigmo Zinkevičiaus auditorijoje susirinkusius artimuosius, buvusius kolegas, studentus, bičiulius sveikino ir profesoriaus ryšius su fakultetu prisiminė dekanė Inesa Šeškauskienė. Lietuvių kalbos instituto direktorė Albina Aukšoriūtė papasakojo apie institute išleistas Zigmo Zinkevičiaus knygas, instituto mokslo straipsnių rinkiniuose skėlbtus straipsnius ir pacitavo tų straipsnių ištraukų, atspindinčių nagrinėtos tematikos aktualumą ir daugeliui atpažįstamą paprastą ir aiškų kalbininko minčių dėstymo būdą.

Atsiminimais apie bendravimą su Zinkevičių šeima pasidalijo literatūrologė Jūratė Sprindytė ir lituanistė Danutė Tarvydaitė. Apie pažintį, kuri prasidėjo kaip dėstytojo ir studentų, o vėliau tęsėsi kaip kolegų, dirbančių tame pačiame fakultete, ryšiai, kalbėjo Birutė Jasiūnaitė, Regina Venckutė, Bonifacas Stundžia. Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius prisiminė Zigmo Zinkevičiaus veiklą Pietry-

čių Lietuvos lietuviškojo švietimo baruose. Apie kalbininko bendradarbiavimą su Mokslo ir enciklopedijų leidybos centru pasakojo Rita Urnėžiūtė.

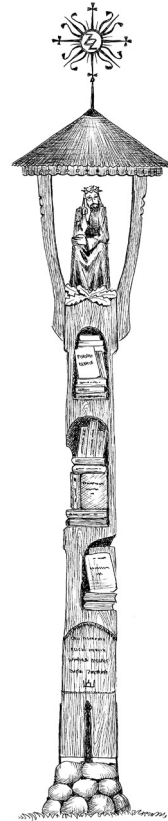
Mokyklinių metų atsiminimais pasidalijęs kalbininko sūnėnas Rimantas Zinkevičius kalbėjo apie sumanymą Zigmo Zinkevičiaus gimtinei pastatyti atminimo koplytstulpį, pristatė jo projektą ir papasakojo apie laukiančius darbus. Renginyje buvo renkamos lėšos koplytstulpiui statyti.

Kalbininko vaikaitis Mindaugas Šinkūnas prašė renginio dalyvių skleisti idėją apie rengiamą atsiminimų knygą. Atsiminimų apie Zigmą Zinkevičių rinktinę planuojama išleisti 2025 m. minint 100-ąsias kalbininko gimimo metines.

Auditorijoje buvo surengta Zigmo Zinkevičiaus darbų ir nuotraukų paroda, o ekrane besikeičiančios nuotraukos ir filmuotų vaizdų fragmentai priminė kalbininko gyvenimo kelią, ryšius su artimaisiais, studentais, kolegomis ir bendraminčiais.

Lietuvių kalbos draugija kviečia prisidėti prie kalbininko, LKD garbės nario Zigmo Zinkevičiaus atminimo jamžinimo

2023 m. rudenį Jogvilų kaime (Ukmergės r.) bus pastatytas tautodailininkų Rimanto ir Stanislovo Zinkevičių sukurtas koplytstulpis. Iki liepos 1 d. renkamos aukos koplytstulpio

statybai. Prisidėti prie koplytstulpio kūrimo galima pervedant savo skiriamą sumą į Lietuvių kalbos draugijos sąskaitą LT987300010002476642 (AB „Swedbank“). Mokėjimo paskirtis: parama koplytstulpio statybai.

2025 m. planuojama išleisti atsiminimų apie Zigmą Zinkevičių knygą. Atsiminimus, nuotraukas ir kitą medžiagą prašom siųsti Mindaugui Šinkūnui (mindaugas.sinkunas@lki.lt) arba Lietuvių kalbos draugijai (lkdraugija@gmail.com).

Lietuvių kalbos draugija kviečia siūlyti apdovanojimų pretendentus

Kalbininko Petro Būtėno ir jo mokinės Aleksandros Kazickienės atminimo premija

2023 m. jau penktą kartą rengiamas kalbininko Petro Būtėno ir jo mokinės Aleksandros Kazickienės atminimo premijos pretendentų konkursas, remiamas Kazickų šeimos fondo. Šios premijos laureatais yra tapę kalbininkai **Bronius Dobrovolskis** (2019), **Rita Miliūnaitė** (2020), **Kazimieras Romualdas Župerka** (2021), **Regina Venckutė** (2022).

Premija skiriama už reikšmingus mokslo ir mokslo populiarinamuosius bei mokomuosius darbus, atitinkančius pagrindines Petro Būtėno veiklos sritis, ir lituanistinės veiklos organizavimą. Premija gali būti skiriama Lietuvos ir užsienio šalių piliečiams, autorių kolektyvams, organizacijoms, institucijoms (išskyrus mokslo tiriamuosius institutus ir universitetus).

Siūlyti pretendentus turi teisę fiziniai ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka įregistruoti juridiniai asmenys.

Premijos komisijai pateikiami šie dokumentai:

- 1) motyvuota rekomendacija (-os);
- 2) pretendo (-ų) gyvenimo ir profesinės veiklos aprašymas;
- 3) svarbiausių pretendo (-ų) darbų iš premijos nuostatuose nurodytų sričių (akcentologija, dialektologija, leksikologija ir leksikografija, norminamoji kalbotyra, onomastika, tautosaka, kraštotyra, mokyklinė lituanistika) sąrašas;
- 4) siūlančio fizinio asmens ar juridinio asmens atstovo pasirašytas lydraštis, kuriame išvardyti visi pateikiami dokumentai.

Dokumentai, įrašyti PDF formatu, siunčiami el. paštu lkdraugija@gmail.com.

Pretendentų kandidatūros teikiamos **iki gegužės 1 dienos**.

Žurnalisto – kalbos bičiulio – apdovanojimas

2023 m. trečią kartą skelbiami žurnalisto – kalbos bičiulio – rinkimai. Jie rengiami LKD Kalbos tvarkytojų skyriaus iniciatyva. Žurnalistais – kalbos bičiuliais – buvo išrinkti portalo „Mano kraštas“ redaktorė **Genovaitė Paulikaitė** (2021), Keimės r. laikraščio „Bičiulis“ redaktorė **Ona Jautakienė** (2021), Telšiuosė leidžiamo laikraščio „Kalvotoji Žemaitija“ redaktorius **Stėponas Algirdas Dačkėvičius** (2021), politologas, žurnalistas, „Žinių radijo“ laidų ir konferencijų vedėjas, visuomenininkas **Aurimas Perednis** (2022), portalo „15min.lt“ žurnalistas, rubrikos „Ar žinai?“ redaktorius, Nacionalinės viktorinos organizatorius ir jos klausimų kūrėjas **Ugnius Antanavičius** (2022).

Vietinėje ir šalies žiniasklaidoje dirbančius žurnalistus siūlo savivaldybių kalbos tvarkytojai ir visi LKD nariai.

Premijos komisijai pateikiama medžiaga ir dokumentai:

- 1) žurnalisto straipsniai, esė, interviu, pokalbiai televizijos, radijo laidose, kuriuose aptariamai aktualūs ir problemiški kalbos klausimai;
- 2) siūlymą teikiančio asmens pasirašytas lydraštis, kuriame pateikiami motyvai, kodėl šis žurnalistas siūlomas apdovanoti;
- 3) leidinio, internetinio portalo, radijo ar televizijos laidos vadovų rekomendacijos (pageidautina).

Dokumentai, įrašyti PDF formatu, siunčiami el. paštu lkdraugija@gmail.com.

Siūlymai priimami **iki gegužės 1 d.**

Abiejų apdovanojimų nuostatus galima rasti LKD feisbuko paskyroje arba gauti juos paprašius el. paštu lkdraugija@gmail.com.

VU Šiaulių akademijos Regionų plėtros institutas
Lietuvių kalbos draugija
Šiaulių r. lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinis būrelis
Šiaulių r. Kužių mokykla

LIETUVIŲ KALBOS DIENŲ RENGINYS
Metodinė-dalykinė konferencija

LITUANISTIKA MOKYKLOJE

2023 m. balandžio 13 d.

Konferencijos **tikslai**:

- pasidalyti dalykine ir metodine patirtimi mokant lietuvių kalbos ir literatūros;
- pristatyti naujus, aktualius mokomojo dalyko – lietuvių kalbos ir literatūros – turinio ir metodikos aspektus;
- tobulėti, keltis kvalifikaciją, palaikyti glaudžius ryšius su kolegomis mokytojais ir dėstytojais.

Siūlomoms pranešimų **kryptys**:

- lietuvių kalba kaip socialinis ir kultūrinis reiškinys, komunikavimo priemonė, tapatybės išraiška;
- literatūra kaip gyvenamojo laikotarpio atspindys, vertybinių nuostatų formavimo(si) priemonė;
- lietuvių kalbos mokymo(si) naujovės, būdai ir priemonės, iššūkiai ir problemos;
- lietuvių literatūros mokymo(si) naujovės, galimybės ir iššūkiai; kintančios vertybės ir jų formavimo(si) problemos;
- dvikalbystės ir daugiakalbystės klausimai: lietuvių ir kitos kalbos mokymas(is); emigracija ir lietuvių kalba;
- mokomojo turinio ir ugdymo diferencijavimas, individualizavimas per lietuvių kalbos ir literatūros pamokas;
- lietuvių kalbos, literatūros ir kitų sričių mokomųjų dalykų (gamtos mokslų, menų etc.) integravimas per pamokas ir vykdant projektines veiklas;
- lietuvių kalbos ir literatūros mokymas(is) kitose edukacinėse erdvėse, ne pamokų metu;
- rašytinis ir sakininis kalbinis komunikavimas ugdymo procese;
- bendrųjų programų atnaujinimas: ugdymo turinio ir kt. aspektai;
- lietuvių kalba ir literatūra ne per lietuvių kalbos ir literatūros pamokas.

Kviečiame rengti **pranešimus**:

- mokytojus ir dėstytojus lituanistus;
- kitų dalykų mokytojus ir švietimo įstaigų darbuotojus, kuriems rūpi lietuvių kalbos ir literatūros mokymo(si) problemos, lietuvių kalbos, literatūros ir mokomojo dalyko integravimas;
- gimnazistus.

Pranešimo **trukmė** – 15 min.

Konferencijos dalyvio ir klausytojo **registracijos** formą galima parsisiųsti iš svetainės
<https://forms.office.com/e/da3dm0J2p8>

Formą prašom užpildyti ir pateikti **iki balandžio 1 d.**

Konferencijos dalyviams ir klausytojams gali būti išduodami pažymėjimai. (Jei pažymėjimas reikalingas, prašom nurodyti formoje.)

Konferencijos programa ir prisijungimo nuoroda bus paskelbta **balandžio 7 d.**

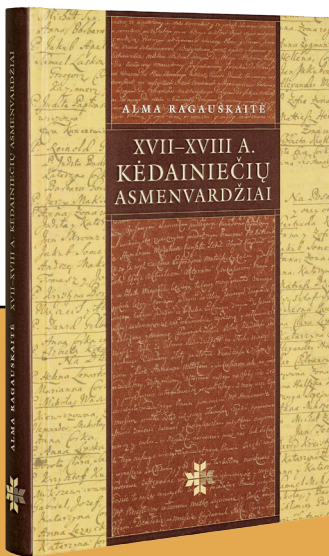
Konferencija vyks **per nuotolį**, naudojant TEAMS platformą.

Informaciją dėl dalyvavimo konferencijoje teikia:

Rūta Kazlauskaitė (organizacinio komiteto pirmininkė, VU ŠA docentė,
Šiaulių „Santarvės“ gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė)
el. p. ruta.kazlauskaitė@sa.vu.lt
(kreiptis pranešimų klausimais);

Asta Repšienė, VU ŠA Regionų plėtros instituto administratorė
el. p. asta.repsiene@sa.vu.lt
(kreiptis pažymėjimų klausimais).

ISSN 2538-8851

Lietuvių kalbos institutas išleido Almos Ragauskaitės monografiją „XVII–XVIII a. kėdainiečių asmenvardžiai“.

